

ISSN 2227-8877

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВІСНИК
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В.Н. Каразіна
№ 1155

Серія “Романо-германська філологія.

Методика викладання іноземних мов”

Випуск 80

Видається з 1966 року

Харків
2015

Вісник містить статті з актуальних проблем когнітивної лінгвістики, дискурсології, лінгвостилістики, лексикології, граматики і фонології у синхронії та діахронії. Розглянуті питання зіставної лінгвістики та перекладознавства на базі германських та слов'янських мов. У статтях цього вісника висвітлено новітні розробки українських лінгвістів з лінгводидактики та вміщено рецензію на монографію у галузі лінгвокогнітології (на матеріалах англійської мови).
Для лінгвістів, викладачів, аспірантів та пошукачів, студентів старших курсів.

Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 6 від 29.05.2015 р.)

Головний редактор:

І.С. Шевченко, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

Редакційна колегія:

Секція: Романо-германська філологія

Д. Александрова, докт. наук (Софійський університет імені Святого Климента Охридського, Болгарія)
В.І. Говердовський, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
В.В. Дементьев, докт. філол. наук (Саратовський державний університет імені М.Г. Чернишевського, Росія)
Ф. Домінгос Матіто, докт. наук (університет Ріоха, Іспанія)
П. Карагьозов, докт. наук (Софійський університет імені Святого Климента Охридського, Болгарія)
Г. Коллер, докт. наук (університет імені Фрідріха-Олександра, Ерланген-Нюрнберг, ФРН)
Т.А. Комова, докт. філол. наук (Московський державний університет імені М.В. Ломоносова, Росія)
А.П. Мартинюк, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
Л.М. Мінкін, докт. філол. наук (Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна)
О.І. Морозова, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
Л.С. Піхтовнікова, докт. філол. наук (Приазовський технічний університет, Маріуполь, Україна)
О.В. Ребрій, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
В.О. Самохіна, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
Л.В. Солощук, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
С.О. Швачко, докт. філол. наук (Сумський державний університет, Україна)

Секція: Методика викладання іноземних мов

Н.Ф. Бориско, докт. пед. наук (Київський національний лінгвістичний університет, Україна)
Л.С. Нечепоренко, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
С.Ю. Ніколаєва, докт. пед. наук (Київський національний лінгвістичний університет, Україна)
В.Г. Пасинок, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)
О.Б. Тарнопольський, докт. пед. наук (Дніпропетровський університет економіки і права, Україна)
Л.М. Черноватий, докт. пед. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)

Відповідальний секретар:

Л.Р. Безугла, докт. філол. наук (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна)

Адреса редакційної колегії:

Україна, 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
факультет іноземних мов
Тел.: (057) 707-51-44
dilovamova@mail.ru

Текст подано в авторській редакції

Статті пройшли зовнішнє та внутрішнє рецензування

Свідоцтво про держреєстрацію КВ № 11825–696 ПР від 04.10.2006.

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, оформлення, 2015

ЗМІСТ

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА

Г.В. Ейгер, В.М. Эпштейн ОБРАЗ ЯЗЫКА И ОБРАЗ БИОЛОГИЧЕСКОГО ВИДА С ПОЗИЦИЙ ОБЩЕЙ ТЕОРИИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СИСТЕМ И ТЕОРИИ УРОВНЕЙ НАУЧНОГО ЗНАНИЯ	6
Ю.Ю. Шамаева CLASSIFYING EMOTIONS THROUGH ANALYZING NOMINATIONS OF THE CATEGORY <i>EMOTIONS</i> COMPONENTS	11
І.О. Андреева ФРЕЙМОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ГЕНЕРАТИВНОГО КОНЦЕПТУ <i>HORROR</i> : ПРЕДМЕТНИЙ СУБФРЕЙМ	16
Е.М. Белозерова АНАЛИЗ РЕЧЕВОГО АКТА НАМЕКАНИЯ В СВЕТЕ КОГНИТИВНОЙ ГРАММАТИКИ Р. ЛЕНЕКЕРА	23
Я.В. Бистров МЕТАФОРИЧНО-ІРОНІЧНИЙ МОДУС АНГЛОМОВНОГО БІОГРАФІЧНОГО НАРАТИВУ У ФРЕЙМОВІЙ МЕРЕЖІ МЕНТАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ	28
О.Я. Дойчик КОГНІТИВНИЙ ВИМІР ІРОНІЇ В ІДІОСТИЛІ ДЖ. БАРНСА	34
О.О. Жихарева ЕКОКОНЦЕПТ <i>ШЛЯХ ДО ВІРИ</i> В АНГЛОМОВНІЙ КНИЗІ БУТТЯ: НАРАТИВНИЙ АСПЕКТ	40
І.І. Пірог АРГУМЕНТАЦІЯ У СВІТЛІ КОГНІТИВНИХ ОПЕРАЦІЙ (на матеріалі німецького аргументативного дискурсу)	47

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА ДИСКУРСУ

В.Г. Пасинок ДИСКУРСИВНІ ПІДХОДИ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ГУМАНІТАРНІЙ СВІДОМОСТІ	53
Л.В. Солощук, С.Є. Устименко ІМПЛІЦИТНО-ПРАГМАТИЧНІ ЗНАЧЕННЯ РЕСПОНСИВНИХ РЕПЛІК У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОБУТОВОМУ ДИСКУРСІ	58
І.С. Шевченко TRANSFORMATIONS OF EXPRESSIVES THROUGH HISTORY IN COGNITIVE-COMMUNICATIVE PERSPECTIVE	64
Н.А. Бигунова КОНВЕРСАЦИОННЫЙ АНАЛИЗ РЕЧЕВОГО АКТА ОДОБРЕНИЯ	69
Т.О. Мизин ВЛАСНІ ІМЕНА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ	76
Н.С. Молодчая ОСОБЕННОСТЬ СВОЙСТВА НОВИЗНЫ СЕМАНТИЧЕСКИХ ОККАЗИОНАЛИЗМОВ	81

Onishchenko N.A., Gubina O.D. AUTO- UND SYNSEMANTISCHE FUNKTIONEN VON APHORISMEN IM DEUTSCHEN POLITISCHEN DISKURS	86
Ю.В. Жерліцина МОДАЛЬНІ СЛОВА ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ: ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ	92
О.О. Кобзева ПРИЙОМИ ТА ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЙ ДИРЕКТИВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ СТРАТЕГІЇ СУДДІ В АМЕРИКАНСЬКОМУ СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ	97
О.П. Нагорна КОМУНІКАТИВНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА РОЛЬ НЕОДНОЗНАЧНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	103
В.М. Радзюк ТЕРМІНОЛОГІЧНА, ПРОФЕСІЙНА ТА ЖАРГОННА ЛЕКСИКА У МОВІ СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКИХ СПОРТИВНИХ ЗМІ	108
Н.Г. Сіденко ЛІНГВІСТИЧНІ ЧИННИКИ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ (на матеріалі англomовної “жовтої” періодики)	112
М.Г. Сушко-Безденежних ПРАГМА-СЕМАНТИЧНІ ПІДТИПИ ВОЛІТИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЧЧИНИ	119

ЛІНГВОСТИЛІСТИКА І ЛЕКСИКОЛОГІЯ

М.М. Літвінова, О.І. Літвінов СИМУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПОЛІТКОРЕКТНИХ ТЕРМІНІВ (на матеріалі німецьких інтернет-видань)	126
У.У. Manzhos THE SEMANTIC ORGANIZATION OF TERMS DENOTING CRIMES AGAINST AUTHORITIES	131
С.В. Петренко КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРОБЛЕМНОЇ СТАТТІ ЯК ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНОГО ЖАНРУ АНГЛОМОВНОГО МЕДІЙНОГО ДИСКУРСУ	136
О.О. Чорновол-Ткаченко МІЖНАРОДНА НАУКОВА ПУБЛІКАЦІЯ: ЕФЕКТИВНА НАЗВА	141
Т.А. Смоляна НІМЕЦЬКОМОВНА МАКСИМА ТА ЇЇ ПОРІВНЯЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗІ СПОРІДНЕНИМИ МІКРОТЕКСТАМИ	146
І.С. Холмогорцева ПРЕЦЕДЕНТНЕ ІМ'Я ЯК ЗАСІБ АКТУАЛІЗАЦІЇ ДІАЛОГІЧНИХ ВІДНОШЕНЬ У БРИТАНСЬКІЙ ФОЛЬКЛОРНІЙ П'ЄСІ	152

ГРАМАТИКА І ФОНОЛОГІЯ

Л.І. Тараненко ПРОСОДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ СТРУКТУРНО-ФАБУЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ ТЕКСТУ АНГЛІЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ	157
А.С. Шарандаченко ФОРМАНТНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГЛАСНЫХ В РЕЧИ ДИКТОРОВ АМЕРИКАНСКИХ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ	165
Д.М. Карпова ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИНТОНАЦИИ В РЕЧИ ЖИТЕЛЕЙ УЭЛЬСА	171
О.В. Смерчинська СТАЛІ ДІЄСЛІВНО-ІМЕННИКОВІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ПОЧАТКОВОСТІ ДІЇ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	176
О.В. Стынгач ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПРОСОДИЧЕСКИХ И КИНЕТИЧЕСКИХ ЭЛЕМЕНТОВ В МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ БРИТАНСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ КРУГОВ	181

ЗІСТАВНІ СТУДІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

О.А. Старченко ОСОБЛИВОСТІ СЛОВОТВІРНОЇ НОМІНАЦІЇ В ТЕРМІНОЛОГІЇ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ Й ВИБОРЧИХ ПРОЦЕДУР АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ	187
А.О. Коваленко СИМВОЛІЧНІСТЬ МАС-КУЛЬТУРНОГО ТЕКСТУ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	194

ЛІНГВОДИДАКТИКА

Я.В. Довгополова ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТУ	199
Л.М. Рябих ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В АМЕРИКАНСЬКІЙ АКАДЕМІЧНІЙ ЛЕКЦІЇ	205
В.О. Турченко ВІДЕО У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ НА ФАКУЛЬТЕТІ ІНОЗЕМНИХ МОВ	211
Б.В. Пугач ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КЛАССИФИКАЦИЙ НЕЙРОЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ПРОГРАММИРОВАНИЯ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ	215

РЕЦЕНЗИИ

І.О. Голубовська МОНОГРАФІЯ Л. В. ЧАЙКИ «ВЕРБАЛЬНІ КОНФЛІКТИ: КОМПЛЕКСНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ (на матеріалі англійської мови)»	219
---	-----

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 81'1:57

**ОБРАЗ ЯЗЫКА И ОБРАЗ БИОЛОГИЧЕСКОГО ВИДА
С ПОЗИЦИЙ ОБЩЕЙ ТЕОРИИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СИСТЕМ
И ТЕОРИИ УРОВНЕЙ НАУЧНОГО ЗНАНИЯ**

*Г.В. Ейгер, докт. филол. наук,
В.М. Эпштейн, докт. биол. наук (Гамельн, ФРГ)*

В статье рассматривается проблема сопоставления образа языка с образом биологического вида на теоретическом уровне – с позиций общей теории развивающихся систем и теории уровней научного знания. На основе сопоставления биологического вида с языком описывается понятие образа языка с опорой на такие понятия, как форма, свойства и функции языка. Выделяется шестнадцать свойств и двенадцать функций языка.

Ключевые слова: биологический вид, образ языка, общая теория развивающихся систем, форма, функция.

Ейгер Г.В., Эпштейн В.М. Образ мови й образ біологічного виду з позицій загальної теорії систем, що розвиваються, і теорії рівнів наукового знання. У статті розглядається проблема зіставлення образу мови з образом біологічного виду на теоретичному рівні – з позицій загальної теорії систем, що розвиваються, і теорії рівнів наукового знання. На основі зіставлення біологічного виду з мовою описується поняття образу мови з опорою на такі поняття, як форма, властивості й функції мови. Виокремлюються шістнадцять властивостей і дванадцять функцій мови.

Ключові слова: біологічний вид, образ мови, загальна теорія систем, що розвиваються, форма, функція.

Yeyger G.V., Epshtein V.M. Language Image and Biological Species Image in Terms of General System Theory and Leveled Scientific Knowledge Theory. The article focuses on the issue of comparing language image with biological species image at theoretical level, i.e. in terms of General System Theory and Leveled Scientific Knowledge Theory. Comparing biological species with language serves an underpinning for describing the notion of language image via such entities as form, features and functions of language. Its sixteen features and twelve functions are singled out.

Key words: biological species, form, function, General System Theory, language image.

1. Введение. В одной из наших статей [2] было показано, что язык нельзя сравнивать с организмом, как считают некоторые специалисты. Начатое А. Шлейхером сравнение биологической эволюции с эволюцией языков может быть плодотворным для обеих отраслей научного знания, если язык сравнивать с биологическим видом. Теоретическим основанием для сравнения может служить общая теория развивающихся систем, позво-

ляющая утверждать, что представление о виде и языке как о некоем целом в наше время необходимо заменить системным подходом. Отличие между этими двумя подходами сводится к замене «неявного знания» системой четких понятий общей теории систем. Тем не менее, для сравнения систем – эмпирической основы современной науки о системах – необходимо одно существенное дополнение – эффективное сравнение систем

может быть достигнуто при их рассмотрении на соответствующих уровнях научного знания [4].

В наиболее общем подходе – в философии физики, источнике этой теории, – выделяют два уровня научного знания: эмпирический и теоретический, – которые, в свою очередь, разделяются на подуровни. Соответствующий подбор сравниваемых объектов может выявить дополнительную (в смысле принципа дополненности Н. Бора [1]) там, где на первый взгляд компромисс представляется абсолютно невозможным.

Приведем несколько примеров. В современном обществе огромная роль науки не вызывает каких-либо возражений, поскольку вся современная жизнь – от транспортных средств до операций на сердце – результат научных исследований, благодаря которым человечество движется по пути технического прогресса. Иными словами, наука обеспечивает развитие от простого к сложному в жизни человечества. В то же время большую часть населения нашей планеты составляют верующие. В основе всех верований лежат документы, созданные на заре цивилизации. Следовательно, религия представляет собой консервативную составляющую социума. Религия основана на вере, наука – на доказательстве истины. Консервативная составляющая дополнительна к динамической. В сущности, религия обращена к нравственному облику человека, без которого невозможно движение вперед. Общество, в жизни которого господствует пьянство, наркомания, коррупция, не может развиваться достаточно эффективно. Любая религия противостоит этим грехам. Кроме того, религия обращается к каждому человеку, тогда как наука обращена к обществу в целом и не может заменить религию в ее функциях. Рассмотрение этой проблемы на достаточно высоком теоретическом уровне приводит к мысли о том, что между религиями не должно быть вражды. Времена, когда религия противостояла науке, и времена, когда наука противостояла религии, не приводили ни к чему, кроме человеческих трагедий.

Пытаясь обсудить эту проблему на эмпирическом уровне, мы сразу же столкнемся с невозможностью ее разрешения. Попытки сопоставить дни творения с геологическими эпохами могут убедить

только человека, не знакомого с современным естествознанием. При внимательном рассмотрении выявляется множество несоответствий. Например, как быть с большой серией предков человека, обнаруженных палеонтологами и археологами в ископаемом материале? Однако предлагаемый подход объясняет, почему биолог-эволюционист может быть религиозным человеком. Разумеется, религия часто основывается на реальных исторических событиях, но и здесь эти события интерпретируются в нравственном смысле. Наиболее ярко функции религии выявлены в средневековых «Бестиариях» и подобной литературе. Рассматривать такие сочинения в качестве научной литературы не приходится. Они отчасти основаны на примитивных сведениях о растениях и животных, отчасти на совершенно фантастических представлениях – однако любой пример толкуется с целью нравственного наставления.

Рассматриваемый подход позволяет по новому подойти к сравнению образа биологического вида с образом языка. Каждый вид в сознании человека имеет свой облик. Каждая порода домашних животных имеет свой облик, многократно обыгрывавшийся в художественной литературе. Каждый язык также имеет свой образ. Известное изречение Петра Великого о языках – это представление об образах языков. Оно охватывает язык в целом, не рассматривая его грамматику, фонетику или лексику по отдельности. Это – язык как целое, его гештальт, нечто большее, чем совокупность его составных частей.

Сравнение биологических видов с языком также должно рассматриваться на теоретическом уровне, иначе получаем механицизм, редукционизм и т.п.

Представление об образе вида как организма включает следующие основные аспекты: 1) форма (= сущность, морфология, стационарность, сложность); 2) функция; 3) связь с окружающей средой (= целеполагание, экология). Развивая выше упомянутое сопоставление биологического вида с языком, целесообразно выяснить возможность применения этих понятий к характеристике и эволюции языков, имея в виду общность понятий и законов общей теории развивающихся систем и их применение в языкознании. В данной работе

рассматриваются названные три аспекта. Эволюция языка требует особого изучения.

3. Форма языка. Форму языка можно представить как структуру взаимодействующих сложных систем: лексики (подуровни фонетики и устойчивых словосочетаний), грамматики (морфемика, морфология, синтаксис – подуровни интонации и устойчивых фраз). Они относительно независимы и развиваются неравномерно, но при рождении и восприятии речи выступают как единое целое.

4. Свойства языка. Они частично определяются его формой, взаимодействуют или находятся в иерархических отношениях.

1) Свойство отображения (релевантных для человека объектов внутреннего и внешнего мира человека).

2) Транслируемость – а) возможность осуществлять коммуникацию между людьми и кибернетическими устройствами, а также (особенно в последнее время) через эти устройства с вещами; б) передавать с максимально возможной адекватностью, переводить сообщение из одной семиотической системы в другую.

3) Взаимодействие с другими семиотическими системами, их экспликация и дополнение (например, надписи под изображениями, участие в инсталляциях, одновременная сигнализация языком сообщений, выраженных другими семиотическими системами).

4) Выделимость элементов языка и их компонентов.

5) Связность между лексическими единицами: грамматическая, семантическая (поля, пространства и т.п.), коннотативная, ассоциативная.

6) Аккумулятивность – свойство накапливать информацию в лексике (концептах) и в так или иначе сформированных или хранящихся в памяти человека высказываниях (например, устойчивые фразы, сведения о погоде, некоторые тексты в фольклоре и др.).

7) Адаптивность – способность приспосабливаться к меняющимся внешним условиям (изменение языкового окружения, физической или социальной реальности и др.).

8) Изменчивость – способность изменять количество лексических элементов, меняя или

дополняя их содержание и / или коннотацию, а также дистрибуцию, что может приводить к изменению сложности языка; способность к изменению грамматических структур.

9) Варьируемость – способность выступать в разных ипостасях: диалектах, вариантах, жаргонах.

10) Устойчивость – способность функционировать в неблагоприятных условиях или, наоборот, расширять пространство своего применения.

11) Надежность – а) способность эффективно выполнять свои функции даже в случаях неумелых действий пользователя (недостаточная языковая компетенция, дефицит времени и т.п.); б) язык для выражения своих функций должен обладать на разных своих участках лабильностью и неопределенностью; его элементы могут входить в область «нечетких множеств» – он неустойчив в малом, но устойчив (в смысле надежен) в большом; отношения между элементами также могут быть нечеткими и нестабильными. Благодаря своей 12-й способности – избыточности – он дает возможность правильно интерпретировать высказывание даже в условиях этих «внутренних помех».

13) Самокорректируемость – способность избавляться от нежелательных флуктуаций без вмешательства человека.

14) Гибкая стабильность (теории О. Липтевой) – способность изменяться на некоторых участках, а не целиком.

15) Трансформируемость – возможность сокращать или развертывать единицы языка и их сочетания с сохранением (полным или частичным) их смысла в соответствии с заданными целями.

16) Эмерджентность – взаимодействия единиц языка или их элементов не всегда являются простой суммой их значений.

4. Функции языка. Функции языка (далее – ФЯ) столь разнообразны и многочисленны, что единого мнения о них нет. Мы выделяем больше ФЯ, чем другие авторы, понимая, что образ языка в этом случае будет более полным, не противореча в целом принятым основным положениям, а, с другой стороны, может в определенной мере послужить стимулом для дальнейших исследований. Перечисленные ниже ФЯ в определенной мере вытекают из положений 2 и 3, взаимодополняют

и взаимодействуют в развитии и в речевом процессе (некоторые из них находятся в иерархических отношениях друг с другом).

1) Коммуникативная ФЯ – основная – обеспечивает общение между людьми, а также между ними и кибернетическими устройствами, а в последнее время и «коммуникацию» между последними. К ней относится и авто-коммуникация – общение с самим собой.

2) Метафункция ФЯ – уточняет в процессе коммуникации элементы языковых структур или сами структуры в целом и управляет коммуникативными действиями.

3) Речемыслительная ФЯ – обеспечивает речевое мышление.

4) Отражательная (отобразительная) ФЯ – отражает в языке явления и объекты внутреннего и внешнего мира человека.

5) Когнитивная (познавательная) ФЯ – при помощи этой функции человек познает мир, фиксируя в той или иной форме результаты познания в концептах и фактах; в процессе познания используется «логика здравого смысла» и элементы формальной логики.

6) Интерпретационная ФЯ – при помощи языка человек интерпретирует объекты и феномены своего внутреннего и внешнего мира, объекты и феномены языка, а также коммуникативные процессы; язык может дублировать (усиливая таким образом) другие семиотические сообщения (например, красный сигнал светофора иногда дополняется вербально – словом «Стойте!»). С другой стороны, имеет место и обратное явление: другие знаковые системы эксплицируют или дополняют вербальные высказывания (например, иллюстрации в книге).

7) Функция воздействия – побуждение к действию или изменению отношения к фактам, сообщениям или связям между ними.

8) Ориентирующая ФЯ – язык помогает человеку ориентироваться в окружающем мире и в речевых потоках, а также в своем внутреннем мире.

9) Мнемоническая ФЯ – хранение в долговременной памяти накопленного опыта (например, фольклорные данные – пословицы, поговорки, погодные приметы и т.п.) и в оперативной памяти – смысла речевых сообщений в диалоге.

10) Художественная ФЯ (поэтическая по Р. Якобсону [5]) – создание и восприятие художественных произведений.

(11) Гедоническая ФЯ – получение удовольствия от восприятия текстов, решения языковых задач (например, буриме, кроссворды) и создания высказываний, построенных на так называемой *Schüttelreim: Ich gehe in den Birkenwald, denn meine Pillen wirken bald* (теперь эта игра вышла из моды, но сохранилась целая поэма, каждая из строк которой написана такой рифмой). Гедоническая функция нередко сочетается с когнитивной при чтении художественных произведений: удовольствие от содержания, стиля, с одной стороны, и радость познания нового – с другой. Взаимодействие указанных функций возможно и при чтении научной литературы, – соответственно, со сменой доминирующей функции.

12) Терапевтическая ФЯ – а) успокаивающая – речь врача, особенно на сеансах обучения аутотренингу, а также речь врачебного персонала (заметим в скобках, что явно ощущается потребность в разработке теории лечебного общения: врач – врач, врач – пациент, врач – обслуживающий персонал, обслуживающий персонал – пациент, врачебные консультации, пациент – пациент); б) эта ФЯ проявляется в исповедях, молитвах и в некоторых проповедях. В целом, она мало изучена.

5. Выводы. Образ языка, как он описан выше, может с соответствующей экспликацией использоваться для анализа конкретных языков. В более широком плане это понятие интересно сопоставить с такими понятиями как, «концепт», «языковая картина мира», «стиль языка», «лингвистическая парадигма», а также рассмотреть их возможные связи и взаимодействие. Крайне интересно было бы также изучить образ языка у носителей языка – нелингвистов. Понятие «образ языка» может оказаться полезным и в дидактических целях, например, в курсах общего языкознания или в спецкурсах, в также в виде обобщения после теоретических курсов по теорграмматике и лексикологии.

Представляется целесообразным рассматривать образ языка в рамках протонауки «лингвистическая имагология» (термин М. Кундеры [3]) – области науки, которая изучала бы лингвистичес-

кий аспект возникновения и создания образов и оперирование ими (по-видимому, на основе взаимодействия психологии, лингвистики и социологии).

ЛИТЕРАТУРА

1. Бажанов В.А. Дополнительности (принцип) / В.А. Бажанов // Энциклопедия эпистемологии и философии науки ; сост. и общ. редакция И.Т. Касавин. – Москва : «Канон+» РООИ «Реабилитация»,

2009. – С. 210. 2. Ейгер Г.В. К построению биолингвистики / Г.В. Ейгер, В.И. Эпштейн // *Studia germanica et romanica*. – Донецк, 2005. – Т. 2 (5). – С. 42–46. 3. Ощепков А.Р. Имагология / А.Р. Ощепков // *Знание. Понимание. Умение*. – 2010. – № 1. – С. 251–253. 4. Степин В.С. Философская антропология и философия науки / В.С. Степин. – М. : Высш. шк., 1992. – 189 с. 5. Якобсон Р.О. Лингвистика и поэтика / Р.О. Якобсон // *Структурализм: “за” и “против”*. – М. : Прогресс, 1975. – С. 193–230.

**CLASSIFYING EMOTIONS
THROUGH ANALYZING NOMINATIONS
OF THE CATEGORY *EMOTIONS* COMPONENTS**

Iu.Iu. Shamaieva, PhD (Kharkiv)

The present article focuses on the issue of classifying emotions through analyzing their nominations as names of concepts-components of the verbalized category *EMOTIONS* to develop an efficient methodology to research this category in the English language and discourse within the framework of cognitive linguistics and linguoculturology. As a result of our studying the seme content of lexemes, nominating the category *EMOTIONS*, there has been the archiseme 'feeling experience response' and the hypersems 'stimulus experience', 'evaluation', 'emergence time as to events', 'direction' revealed, which considerably enhances classification optimization.

Key words: category, concept, emotion, nomination, semantics.

Шамаєва Ю.Ю. До питання про класифікацію емоцій: досвід аналізу номінацій складників категорії ЕМОЦІЇ. Стаття присвячена осмисленню питання класифікації емоцій через аналіз їхніх номінацій як імен концептів-складників вербалізованої категорії ЕМОЦІЇ для створення ефективної методологічної бази вивчення цієї категорії в англійській мові та англomовному дискурсі у рiчизі лiнгвокогнiтологiї та лiнгвокультурологiї. В результаті вивчення семного складу лексем-номінацій категорії ЕМОЦІЇ виявлено архісему 'чуттєво-експерієнціальна реакція' та гіперсеми 'стимульний досвід', 'оцінка', 'час виникнення емоції щодо події', 'спрямованість', що сприяє класифікаційній оптимізації.

Ключові слова: емоція, категорія, концепт, номінація, семантика.

Шамаева Ю.Ю. К вопросу классификации эмоций: опыт анализа номинаций составляющих категории ЭМОЦИИ. Статья посвящена осмыслению вопроса классификации эмоций посредством анализа их номинаций как имен концептов-составляющих вербализованной категории ЭМОЦИИ для создания эффективной методологической базы изучения этой категории в английском языке и дискурсе в русле лингвокогнитологии и лингвокультурологии. В результате изучения семного состава лексем-номінацій категорії ЕМОЦІЇ виявлена архісема 'чуттєвенно-експерієнціальна реакція' и гіперсеми 'стимульний опыт', 'оценка', 'время возникновения эмоции относительно события', 'направленность', что способствует классификационной оптимизации.

Ключевые слова: категория, концепт, номинация, семантика, эмоция.

The vital mission of emotions in human life has determined scientists' very close attention to the key issue "emotions, cognition and language", since "no aspect of our mental life is more important to the quality and meaning of our existence than emotions, the ways they are mentally processed and verbally expressed" [3, p. 159]. So it is not surprising that still most of the great classical philosophers—Plato, Aristotle, Spinoza, Descartes, Hobbes, Hume—had various theories of emotions, conceived as responses to certain sorts of events of concern to a subject, triggering bodily changes and typically motivating characteristic

behaviour, and ideas as for their classifications. In recent years, in view of the proliferation of increasingly fruitful exchanges between researchers of different anthropocentric stripes, emotions as cognitive and linguocognitive phenomena and their classification systems have once again become the focus of vigorous interest in philosophy, psychology, culturology, evolutionary biology, neurology, linguistics as well as in other branches of cognitive science (R. Davidson, P. Cruse, D. Dylan, K. Scherer, V.I. Shakhovskiy and others). This explicates the timeliness of our work, whose aim is to propose an approach to systematically

classify emotions, at the same time characterizing their nature, on the basis of analyzing the semantic space of their nominations regarded as lexical representations of the corresponding concepts of emotions as components of the verbalized category EMOTIONS, which determines the novelty of the work.

Thus, the subject matter of our research is the category EMOTIONS, based on the category concept EMOTION, objectivized in the English language, as a verbalized mental representation of a unified ontological category of emotions that is coherent in its nature. The object is the same content architectonics of lexemes-names of emotional concepts as members of the verbalized category EMOTIONS, serving as a plausible linguo-gnoseological matrix to classify emotions according to four basic parameters, revealed semantically and reflecting the way emotions are actually conceptualized by Homo Sentiens, as, according to Aristotle "Words are the symbols of mental experience".

The methodological basis of the work is the theories of language consciousness (A.N. Leontyev, A.A. Leontyev, E.F. Tarasov, L.S. Vigotskiy, A.A. Zalevskaya, and others), cognitive semantics (Ye.S. Kubryakova, N.N. Boldyrev, S.A. Zhabotinskaya, W. Croft, D.A. Cruse, G. Lakoff, W. Kuhn and others), linguistic fields, emotiology. The methods used at the present stage of our research are the method of analyzing definitions of names of emotional concepts as components of the category EMOTIONS (with a special emphasis on the whole range of their semantic relations, including hyponyms, hypernyms, antonyms and derivationally related forms) and their synonymous lexemes with subsequently revealing archisemes, hypersemes and, ultimately, semes to potentially model relevant lexico-semantic fields (according to M.V. Nikitin) to structure the semantic space of the nominations of emotional concepts, forming the verbalized category EMOTIONS for eventually reconstructing its overall structure-content organization on the conceptual level, as some analysis serves as the launch point of a sound conceptual analysis (V.Z. Demyankov, S.A. Zhabotinskaya, I.S. Shevchenko) to be followed with logical processing to reconstruct conceptual entities studied.

The factual material is English language encyclopaedias, reference books, lexicographical

sources, in particular various dictionaries and thesauruses [11-18].

In the current affective studies debate there are fundamental differences in the definition, conceptualization and ontology of emotions. There is "little agreement not only on what mental phenomena emotions are and how to classify different types of emotions, but also what the nature of emotions is" [2, p.102]. To date cognitive science hardly seems to have provided any crucial tests to clearly answer these questions [4; 7; 8]. In this connection, the prime challenge for the theory of emotions both in linguistics and in other sciences seems to be to submit clear criteria that determine which mental phenomena are emotions and which are not with developing their comprehensive interdisciplinary classification with a focus on their developmental stages to distinguish between basic and non-basic emotions, forming a unified ontological category that can be well defined by characteristic functional roles, taking into consideration cognitive/experiential as well as feeling parameters as relevant for defining the emotion patterns which individuate emotion types.

From this perspective, it is analyzing the semantic space of nominations of emotions regarded as lexical representations of the corresponding concepts of emotions as components of the verbalized category EMOTIONS that turns out to be helpful in terms of laying out a detailed, clear and consistent strategy of classifying emotions from a developmental linguocognitive perspective, starting from unfocussed pre-emotions via basic emotions to cognitive emotions. Besides, there is a theory, proposed by P. Goldie [6], that people transmit their understanding of emotions through the language they use that surrounds mentioned emotion keywords. He posits that the more distinct language is used to express a certain emotion, the more distinct the perception (including proprioception) of that emotion is, and, thus, more basic, which, as you will see later on, at this stage of our work allows us to select those lexically objectivized dimensions which best represent the entire spectrum of emotions. Coincidentally, P. Ekman's basic emotion set [4] of joy/happiness, sadness, fear, anger, surprise, and disgust (the last two of which, however, some researchers consider too simple to be called emotions [9; 10]), arguably the most frequently used for classifying

emotions [1; 5], is the most semantically distinct. Besides, having studied multiple works, dedicated to the above issues, as well as versatile definitions of emotions in encyclopaedic and lexicographical sources, we have concluded that what does seem well established in the light of cross-cultural research is that a really small number of emotions have inter-translatable semantically distinct names and universally recognizable expressions (according to C. Izard, R. Plutchik, S. Tomkins and others), typical examples being anger, joy, interest/surprise, grief/sadness and fear.

The above has determined our preliminary choice of lexemes *joy, sadness, interest, surprise, anger, fear, disgust* to analyze in terms of revealing their seme content to set further classification parameters, which, from our point of view, function uniquely both as names of emotional concepts-components of the verbalized category EMOTIONS and as a verbal token, circumstantially nominating the category itself since each of those emotions whose concepts they verbally represent can be defined with the help of explicitly or implicitly present word *emotion* and vice versa.

Language data has shown that essentially, as opposed to other emotions, the set of emotions on the level of the above mentioned basic ones always necessarily involve characteristic cognitions and evaluations, not requiring conscious processing of stimuli, triggered independently of underlying slower cognitive processes.

Moreover, empirical lexicographical material lets us find out that meaning tokens of the name of the category researched and of the nominations of its conceptual components can be characterized by quite a large scope of different peculiar properties among which the following six turn out to be prevalent: 1) automatic appraisal that is tuned to quick onset, brief duration, and typically unbidden occurrence; 2) distinctive physiognomic and physiological reactions; 3) distinctive cognitions: thoughts, memories, images; 4) distinctive subjective experience (initial experiential; base, stimulating a certain emotional reaction and resultative/cumulative experiential input to be cognitively preserved and interpreted, enhancing the intensity of a certain reoccurring emotional response to the same or associatively similar stimulus); 5) interpersonal/interactive orientation; 6) characteristic behavioural and motivational features.

Indeed, the list of meaning properties received through analyzing numerous definitions of the phenomenon in focus includes the initially discussed aspects of the emotional experience: cognitive content and the distinct subjective feeling experience of emotion. Yet, to our mind, neither of these by itself suffices to adequately characterize emotions and verbal ways of representing their concepts. Surprisingly, the list reveals further meaning properties of the emotional experience that have to jointly be taken into account to characterize the large variety of emotions to a more significant extent.

We thus need a multi-factor account of emotion. In spite of their plurality, they share general functions, which is also embedded in the seme content under consideration, characteristically involving the following ones: 1) a phenomenally encoded appraisal of the environment or the cognitive system itself; 2) a preparation (and motivation) for action by the elicitation of physiological changes; 3) a typical expression (facial expression, gestures) which is mainly automatic, sometimes instinctive, indicating the emotion itself and the action readiness towards the other subject (contributing to interaction), which, in its turn, means 4) flexibility of behavioural response which can be essentially increased according to the degree of cognitive content involved. Our another finding as a result of the definitional analysis conducted is that the behaviour caused by an emotion can also be varied according to experiences and be deliberately adjusted to a certain situation/event. These common functions of emotions, encoded in the semantic structure of emotion names-nominations of the corresponding conceptual construals within the verbalized category EMOTIONS once again allow us to characterize them as a unitary class, based on the category concept EMOTION, which later will be important for our further researching the category EMOTIONS, represented in English, studying the conceptual structure of this category.

In a more explanatory format all this can be seen in the table below, enabling us to have a clearer mental picture of the sketch architectonics of the seme content of the lexemes-nominations of the category EMOTIONS conceptual ingredients, as any lexical meaning is a cluster of integratively interrelated semantic characteristics, describing what is actually nominated, thus representing the structure of a certain lexical meaning considered.

Table 1

**Seme content of the lexemes-nominations
of the conceptual components of the category EMOTIONS**

Archiseme	‘Feeling experience response’										
Hyperseme	‘Experience stimulus’			‘Appraisal’				‘Emergence time as to a stimulus event’		‘Direction’	
Semes	‘meeting needs’		relation- ‘ships’	‘positive’		‘negative’		‘antici- pation’	‘event state- ment’	‘to one- self’	‘out- wards’
	personal	others’		MR		MR					
			Ph	B	Ph	B					
<i>Joy</i>	+	+	+	+	+			+	+	+	+
<i>Sadness</i>	-	-	+			+	+	-	+	+	+
<i>Anger</i>	-	+	+			+	+		+	+	+
<i>Fear</i>	+	+	+			+	+	+	-	-	+
<i>Surprise</i>	+	+	+	+	+				+	+	+
<i>Interest</i>	+	+	+	+	+			+	+	+	+
<i>Disgust</i>	-	-	+			+	+		+	+	+

MR stands for ‘motivated emotional reaction’.

At the same time, the suggested analysis strategy potentially allows to semantically reveal the four developmental stages of each basic emotion whose value for creating the integrative theory of emotions is seen as extremely high [2; 4; 9], contributing to systematizing in more detail and with a higher degree of precision: pre-emotions as unfocussed expressive emotions, basic emotions, primary cognitive emotions, and secondary cognitive emotions, which increase in complexity of the emotion patterns relative to the amount of relevant factors constituting them. The phenomenal quality involved in a certain emotion can surely be of high intensity at all levels. The seven emotion types whose lexeme-represented concepts as integral components of the verbalized category EMOTIONS’ nomination seme content has been analyzed constitute the basic dimensions in which the more complex emotions unfold and become differentiated during their ontogenetic development.

Moreover, the suggested approach of classifying emotions through analyzing nominations of the category EMOTIONS conceptual components, the fragment of which has been presented, can eventually enable emotiologists not only to regard emotions themselves as emotional reactive events, i.e., “short-term, highly intensive, rapid emotional occurrences at a particular point in time directed toward an external

or internal event of significance to the individual”[9, p. 143] but also to account for .emotional dispositions and moods, concentrating on how these affective states relate to each other. In this respect, our suggestion is that semantically the emotional reactive event (the emotional state of fear, joy or sadness) can be distinguished from the experiencer’s (long-term) emotional disposition that is expressed by the propensity to have certain occurrent emotions. These are stable affective character traits of the individual (being an anxious, cheery, irascible, irritable or melancholic) that constitute the temperament of a person of longer duration, less intensive, involving no focus on a certain event, but contributing to the capability to entertain a certain emotional state under particular circumstances [2].

Studying the seme content of lexemes-verbal representations of concepts of emotions further can be a way of differentiating between emotions and moods as rather diffuse affective episodes of low intensity and a relatively long duration [6], described by A.R. Damasio as “background emotions that contribute to the acute emotional state” [1, p. 37]. Interestingly, the results of our seme analysis have revealed that their most salient feature, which also distinguishes them from emotions, is that they are non-intentional and virtually do not involve any special cognitive content, at the same time profoundly

influencing emotional and informational processing,

To sum it up, the proposed in the present paper linguocognitive approach of analyzing the names of emotions (so far basic emotions, in our case) semantic space in terms of revealing the same content of their nominations as lexical representations of the corresponding concepts of emotions within the framework of the category EMOTIONS, based on the category concept EMOTION, to classifying emotions on a new conceptual stage of systematizing, has been proving itself to be effective while dealing with actual interdisciplinary challenges of setting clear criteria for a theory of emotions to tell which mental phenomena are emotions and which are not and of creating a theory of emotions classification that can account for all existing varieties. In this connection, the perspective of our work is to continue our in-depth semantic analysis of nominations of the currently suggested by us seven types of basic emotions (joy, fear, sadness, anger, interest, surprise, disgust) the research has revealed, systematically studying a diversity of more complex emotions during emotional development with an emphasis on their conceptualized and verbalized cognitive, experiential, physiological and behavioral parameters as relevant for constituting an emotion, with the purpose to move on to our conceptual analysis of the data received in the light of cognitive linguistics and linguoculturology both in the English language and discourse.

REFERENCES

1. Damasio A.R. *Descartes' error* / A.R. Damasio. – New York : G.P. Putnam's Sons, 2007. – 240 p.
2. Le Doux J. *The emotional brain: The mysterious underpinnings of our emotional life* / J. Le Doux. – New York : Simon and Schuster, 2009. – 310 p.
3. Kryk-Kastovsky B. *Surprise, surprise: The iconicity-conventionality scale of emotions* / B. Kryk-Kastovsky // *The language of emotion: Conceptualization, expression, and theoretical foundation*. – 2007. – Amsterdam : John Benjamins Publishing. – P. 155–173.
4. Ekman P. *All emotions are basic* / P. Ekman // *The nature of emotions Fundamental emotions*. – N.Y. : Academics, 2008. – 184 p.
5. Fontanille J. *La sémiotique des passions à l'intersection des sciences humaines* / J. Fontanille // *Современная семиотика и гуманитарные науки*. – М. : Языки славянских культур, 2010. – P. 128–145.
6. Goldie P. *Getting feelings into emotional experience in the right way* / P. Goldie // *Emotion Review* – 2012. – #1(3). – P. 232–239.
7. Goleman D. *Primal leadership. Learning to lead with emotional intelligence* / Goleman D., Boyatzis R., McKee A. – Boston : Harvard Business School Press, 2008. – 300 p.
8. Loritz D. *How the emotional brain evolved language* / D. Loritz. – London : Oxford University Press. – 2010. – 180 p.
9. Panksepp J. *Emotion as a Natural Kind Within the Brain* / J. Panksepp // *Handbook of Emotions*. – New York : Guilford University Press, 2000. – P. 137–55.
10. Panksepp J. *Affective consciousness: Core emotional feelings in animals and humans* / J. Panksepp // *Conscious cognition*. – 2005. – # 14 (1). – P. 30–80.
11. *Advanced Learner's Dictionary*. – 2nd ed. – Cambridge : CUP, 2005. – 1572 p.
12. *American National Corpus* [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.americannationalcorpus.org/OANC/index.html>
13. *Longman Dictionary of Contemporary English* [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ldoceonline.com/>.
14. *Merriam-Webster online dictionary* [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.websters-online-dictionary.org/>.
15. *Oxford Advanced Learner's Dictionary* [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oald8.oxfordlearnersdictionaries.com/>.
16. *Oxford Dictionary and Thesaurus* / [ed. by Sara Tulloch]. – Oxford : Oxford University Press, 2003. – 1892 p.
17. *The Corpus of Contemporary American English* / Brigham Young University [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://corpus.byu.edu/coca>.
18. *WordNet ® 3.0. A Lexical Database for English* [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wordnet.princeton.edu/>.

УДК 811.111'42

**ФРЕЙМОВА ОРГАНІЗАЦІЯ
ГЕНЕРАТИВНОГО КОНЦЕПТУ *HORROR*:
ПРЕДМЕТНИЙ СУБФРЕЙМ**

І.О. Андрєєва, канд. філол. наук (Запоріжжя)

Статтю присвячено дослідженню фреймової організації англomовного генеративного концепту *HORROR*. Розглянуто та описано структурно-семантичну організацію одного з базисних фреймів – предметного – шляхом аналізу дискурсивних фрагментів актуалізації концепту *HORROR* і виділення відповідних терміналів пропозиційних схем. Виявлено нові неконвенціональні субфрейми – градуальний, колористичний, температурний, тощо. В результаті дослідження окреслено та структуровано семантичний простір предметної сутності концепту *HORROR*.

Ключові слова: *horror*, жах, концепт, субфрейм, термінал, фрейм, фреймова організація, фреймове моделювання.

Андрєєва І.А. Фреймовая организация генеративного концепта *HORROR*: предметный субфрейм. Стаття посвящена исследованию фреймовой организации англоязычного генеративного концепта *HORROR*. Рассмотрена и описана структурно-семантическая организация одного из базисных фреймов – предметного – путем анализа дискурсивных фрагментов актуализации концепта *HORROR* и выделения соответствующих терминалов пропозиционных схем. Выведены новые неконвенциональные субфреймы – градуальный, колористический, температурный и проч. Результаты исследования позволили очертить и структурировать семантическое пространство предметной сущности концепта *HORROR*.

Ключевые слова: *horror*, концепт, субфрейм, термінал, ужас, фрейм, фреймовая организация, фреймовое моделирование.

Andryeyeva I.O. Frame organization of generative concept of *HORROR*: object subframe. The article focuses on frame organization of the English language concept of *HORROR*, possessing generative character for the horror discourse. The author outlines structural-semantic organization of one of the basic frames, i.e. subject frame, by means of extracting the corresponding terminals of propositional schemes. The research results in drawing up a structural semantic space of *HORROR* subject-matter.

Key words: concept, frame, frame modelling, frame organization, horror, subframe, terminal.

Обсяг та різномірність семантики концептів порушують досить актуальні питання про можливість виявлення та моделювання їх лінгвоконцептуальної архітекtonіки. Об'єктом запропонованого дослідження виступає когнітивний конструкт *HORROR*, категоріальний статус якого вже ставав предметом дослідження [2]. Як відомо, для осягнення будь-якого концепту треба розуміти всю цілісну структуру, або систему концептів, до якої він входить. Концепт постає як неізолювана сутність, оскільки він занурюється в супортивний когнітивний контекст – домени [10, с. 66], тобто когнітивні структури фонових знань [11, с. 2], що

постають як металний досвід індивідів. Домен або матриця доменів [6, с. 256] виступає тією областю концептуалізації, відносно якої профілюється семантична структура концепту, тобто тими високо організованими фоновими знаннями, семантичним фоном, на тлі якого виділяється концепт [11, с. 2; 12; 13, с. 152]. Важливим аспектом дослідження семантичної структури концепту є встановлення способів зв'язку доменів між собою, їх ієрархії та організації [6, с. 257]. На сучасному етапі когнітивно-орієнтованих мовознавчих студій типи та характер зв'язків між доменами отримують опис в рамках *фреймового моделювання*, яке

дозволяє зрозуміти та механізми концептуалізації об'єктивованих у мові понять та явищ дійсності.

Мета запропонованого дослідження – встановити та описати фреймову організацію предметної сутності непараметричного універсального антропоморфного нерегулятивного генеративного концепту HORROR, який має дискурсотвірний статус для сучасної англомовної літератури жахів (хорорістики). Матеріалом дослідження слугували сучасні англомовні твори літератури жахів загальним обсягом близько 4500 сторінок [13-20].

Оскільки фрейми демонструють загальні принципи категоризації та організації вербалізованої інформації, вони виступають знаряддям пізнання та розуміння різноманітних комунікативно-дискурсивних явищ. В мові фрейми репрезентовані системою лексем, пов'язаних спільною тематикою або прагматикою дискурсу, лексичними рядами, елементи яких номінують окремі частини поняттєвих структур, що відображають певні фрагменти оточуючої дійсності [8, с.210]. Фрейм – багатоаспектний когнітивний феномен, безпосередньо пов'язаний із процесами мовної категоризації, зберігання та представлення інформації, а також із продукуванням мовлення та організацією дискурсу [7, с.142]. На «дрібнозернистому» рівні будь-який концептуальний домен маніфестується у вигляді *базових фреймів*, які інтерактантно утворюють *інтегративний фрейм* [3, с. 17], що є репрезентацією знань про типову ситуацію. Формально така типова ситуація може бути описана через фіксований набір зумовлених нею змістових компонентів (вузлів, або *слотів*) та відношень між ними, причому верхні рівні фрейму завжди відповідають зафіксованій у свідомості ситуації, а нижні містять *термінали*, що можуть заповнюватися через поглиблення інформації про ситуацію, образного уявлення про неї. Один і той самий вузол може бути компонентом різних фреймів, які, поєднуючись, утворюють розгалужену міжфреймову мережу. До базових типів фреймових структур належать: *предметний* фрейм, в якому конкретна сутність характеризується кількісними, якісними, буттєвими, локативними та темпоральними параметрами; *акціональний* фрейм, в якому об'єкти, що є учасниками події, наділяються аргументними ролями, а зв'язки *каузації* / *контакту* / *стану* чи процесу

між ними виражаються за допомогою дієслів *dic* / *впливає* / *робить*; *посесивний* фрейм, який демонструє відношення посесивності та зорганізується за схемами *партитативності* / *інклюзивності* / *власності*; *таксономічний* фрейм, представлений схемами категоризації, які також специфікуються у трьох субфреймах *рід* / *вид* / *істотась*; *ідентифікаційний* фрейм, що моделює когнітивні схеми *генералізації* / *специфікації* / *персоніфікації*; *компаративний* фрейм, який формується на зв'язках *тотожності* / *схожості* / *подібності* [3-7].

Поєднуючись між собою у різних комбінаціях, залежно від комунікативного контексту, базові фрейми структурують системи концептів у вигляді мережі взаємопов'язаних *слотів*. Таким чином, вони використовуються як своєрідні «будівельні блоки» для конструювання тієї чи іншої області людського досвіду. Кожна окрема сфера концептуалізації внутрішньо передбачає кількість таких блоків та їх якісні властивості. Тим самим задаються основні напрямки як поняттєвої стратифікації певного когнітивного конструкту, так і шляхи інтерпретації значень мовних одиниць відповідної ділянки семантичного простору мови [3, с. 10].

На нашу думку, залучення методологічних доробок теорії фреймів в ході аналізу семантичного простору концепту HORROR окреслює більші перспективи, порівняно з традиційною процедурою штучного опису лексико-семантичного поля вербалізації концепту, що містить суто перелік лексем, які вербалізують зазначений когнітивний конструкт. В якості аргументу на користь цього припущення можна навести той факт, що теорія лінгвістичного поля і теорія фреймів мають суттєві відмінності, по перше, у місці пошуку структури – у мовній системі чи поза нею: теорія поля відрізняється від теорії фреймів перш за все схильністю до вивчення груп лексичних одиниць, об'єднаних значенням без урахування контексту, а теорія фреймів досліджує лексичні одиниці, об'єднані передусім їх функцією у певному контексті з обов'язковим врахуванням екстралінгвального контексту. По-друге, суттєва відмінність полягає у власне способі утворення або укладання: поле створюється штучно, методом підбору всіх без винятку одиниць, об'єднаних інтегральною семантичною ознакою, а фрейм породжується ситуацією, механізм його утворення –

це квантування вербально-семантичної сітки та залучення когніції, у результаті чого відбираються лише ті одиниці, які необхідні для вербалізації цієї ситуації, створення пропозиційної структури, відображення певної тематики тощо. Застосування *фреймового моделювання* в процесі аналізу семантики генеративного концепту HORROR, сутність якого полягає у структуруванні поняттєвого компоненту концептуальної інформації як дискретної моделі репрезентації концептуальної структури, дозволяє встановити найбільш узагальнені принципи категоризації й організації відповідної ділянки інформації, вираженої за допомогою мови.

У предметному фреймі одна і та сама сутність (ЩОСЬ або ХТОСЬ) характеризується за своїми *кількісними, якісними, буттєвими, локативними і темпоральними* ознаками. Вони представлені у вигляді набору пропозицій, де між предметом і його ознаками встановлюється зв'язок *є/існує*: ЩОСЬ *є* СТИЛЬКИ (кількість); ЩОСЬ *є* TAKE (якість); ЩОСЬ *є/існує* ТАМ (місце буття); ШОСЬ *є/існує* ТОДІ (час буття); ЩОСЬ *існує* ТАК (спосіб буття) [4, с. 84].

Отже, аналіз дискурсивного матеріалу дозволяє описати предметний фрейм HORROR в таких **буттєвих схемах**:

- **Кількісна схема** – HORROR існує СТИЛЬКИ (кількість):

- **НАДЛИШОК** – *full of exclamation points*: *I thought there was something creepy about him – maybe it was just the way his voice seemed full of exclamation points* [15].

Семантичний простір кількісної схеми буттєво-

го фрейму HORROR досить важко описати суто в кількісних показниках, саме тому доречним, на нашу думку, є опис кількісних характеристик HORROR в межах когнітивної схеми, яка б враховувала *ступінь прояву* диференційних ознак жаху, а саме *градуальний субфрейм*. Опис семантичного простору жаху в рамках цієї запропонованої буттєвої схеми (HORROR існує як ДЕЩО в ступені Y, де Y – рівень прояву диференційних семантичних ознак жаху) дозволяє більш точно диференціювати семантику мовних одиниць, що вербалізують концепт HORROR, та, як наслідок, більш чітко окреслити його когнітивні параметри:

- *Ilse said she had begun to feel strange – “eerie-feary” was what she actually said – from the first moment she came back into her apartment. At first it was just a spacedout feeling, but soon she was experiencing nausea, as well – the kind she'd felt the day we had tried to prospect south along Duma Key's only road. It had gotten worse and worse* [17].

- *Kale's fear trembled on the edge of panic* [19].

- *Now I have a terrible thought, one which spikes fright a degree closer to panic* [17].

Аналіз дискурсивного матеріалу вербалізації концепту свідчить про широку емоційну палітру почуття жаху: *дивне почуття – почуття спантеличеності та дезорієнтації – неспокій – побоювання – страх – жах – істерія – паніка – рівень жаху «зашкалює»*. Для наочності варто представити градуальний фрейм HORROR у вигляді Таблиці 1:

Таблиця 1

Градуальний субфрейм буттєвого фрейму HORROR
(X^Y , де Y – ступінь семантичних ознак жаху)

X^Y	X^{Y+1}	X^{Y+2}	X^{Y+3}	X^{Y+4}	X^{Y+5}	X^{Y+n}
<i>disquiet → awe → strange feeling →</i>	<i>chill → anxiety → dread → eerie-feary</i>	<i>fear → fright →</i>	<i>terror →</i>	<i>horror →</i>	<i>hysteria → panic →</i>	<i>level at which adrenaline would soon start to squirt out one's ears</i>

• **Кваліфікативна (якісна) схема** [6, с. 360] – HORROR існує як ТАКИЙ (якість). Слід наголосити, що проведений аналіз дискурсивного матеріалу дозволив констатувати існування таких об'єктивних та суб'єктивних параметричних атрибутів жаху, як колір, температура, запах, пружність, які, на нашу думку, становлять термінали відповідних кваліфікативних буттєвих схем – колористичного, температурного, одористичного, тонічного субфреймів відповідно. Отже:

➤ **Колористичний субфрейм**, HORROR є **зеленувато-білий** – *greenish-white*: *Today he's in Tampa, and when they look at the greenish-white horror that's almost upon them, they know that Tampa might as well be the far side of the moon* [17].

➤ **Температурний субфрейм**, HORROR є **холодний** – *cold, chilled, coldness*:

- *I felt its hands, freezing cold, close over my forearm, and cried out in shock and horror. The horror of it chilled my heart, my marrow* [17].

- *His presence (...) produces feelings of dread, disquiet, terror, horror: In case after case, the physical feeling associated with him is one of coldness* [13]. (Див. також наступний фрагмент).

➤ **Тонічний субфрейм**, HORROR є **в'ялий** – *flabby, soft*: *I felt its hands, freezing cold, close over my forearm, and cried out in shock and horror. It wasn't the cold, it was how soft they were. How flabby* [17].

➤ **Одористичний субфрейм**, HORROR є нестерпно **смердючий**: *It stank, too. Not much. It didn't send out clouds of stink. But the odor was so different from anything Jake had ever smelled before, so bitter and sharp and unclassifiable that even in small whiffs it was nearly intolerable* [18]. Специфіка номінації об'єктивних перцептивних одористичних характеристик жаху свідчить про їх очевидну онтологічну значущість (*unclassifiable*) та аксіологічну маркованість – *intolerable*.

Інші термінали кваліфікативної схеми буття (HORROR існує як ТАКИЙ) мають певний ступінь аксіологічної маркованості характеристик жаху, переважно із негативною оцінкою, і актуалізуються у таких слотах:

- **ПОЗБАВЛЕНИЙ НАДІЇ** – *hopeless horror*: *It sees me, she thought with hopeless horror*

in that defenseless moment before rationality reasserted itself [13].

- **ІРРАЦІОНАЛЬНИЙ** – *before rationality reasserted itself* (див. приклад вище); *unreasoning horror; mindless panic; no clarity and focus*

- *Looking at the packed bodies and empty faces was awful, but the blank eyes turned up to the night sky filled him with unreasoning horror* [16].

- *Mindless panic made him haul at the bedraggled rope* [14].

- *Rose shoved away her panic, fought for clarity and focus, found some* [14].

- **АНОМАЛЬНИЙ, НЕПРАВИЛЬНИЙ** – *wrong, strange*: *Something was horribly wrong.*

- *Jenny tried not to think of the bony face peering out of the flesh-like a monstrous visage that had removed a mask of normality* [15].

- *Waves of revulsion and terror broke and foamed within him, and he sensed he was in the presence of something unimaginably strange and unquestionably evil* [15].

В останньому з наведених фрагментів бачимо, що параметрична аномальність об'єкту супроводжується негативною оцінкою, а саме

- **ЗАГРОЗЛИВИЙ, ЗЛИЙ, ГРУБИЙ, – menacing, evil, brutal**: *Suddenly, it wasn't just the impossible triplets that frightened Kale. Suddenly, everything seemed menacing: the forest, the mist, the stony contours of the mountainside* [18].

- *Somewhere in Snowfield, were there living human beings who had been reduced to the awful equivalent of foil-wrapped Pop Tarts, waiting only to provide nourishment for some brutal, unimaginably evil, darkly intelligent, other dimensional horror* [19].

Негативною маркованості (*darkly*) отримує така узуально нейтральна характеристика, як **РОЗУМНИЙ** – *intelligent* (Див. останній приклад).

- **Локативна (якісна) схема** [6, с. 360] – HORROR існує ТАМ (місце). Локативний субфрейм містить такий периферійний локативний параметр, як щільність, зокрема, його полярними термінали – щільний та спустошений: – **ЩІЛЬНІСТЬ** – *tightness, desolation*: *Both her arms were around my neck now, clutching with panicky tightness* [14].

- *It showed the western California desert, looking east. It was desolate, and the desolation was rendered eerie by the reddish-purple tinge of infrared photography* [13].

Гадаємо, що факт представленості локативного субфрейму саме екстремальними, до того ж, полярними терміналами *tight / desolate* можна пояснити аксіологічною маркованістю просторових параметр фрейму **HORROR**, оскільки, все, що є наближеним до екстремумів кваліфікативної шкали (більш ніж зазвичай / менш ніж зазвичай), тлумачиться як аномальне.

- **Темпоральна** схема – **HORROR** є/існує **ТОДІ** (час буття). Темпоральні характеристики жаху містять термінал **ПЕРЕБІГ У ЧАСІ: ШВИДКИЙ** та **ПЕРЕБІГ У ЧАСІ: ПРОЛОНГОВАНИЙ** – *brief / went on day after day, week after week: To me, this was the essence of horror. It wasn't the acute horror of a bomb blast or plane crash, mercifully brief, but a chronic horror that went on day after day, week after week* [20]. Окрім цього, очевидним є той факт, що темпоральна параметризація жаху (**HORROR**) також відбувається і за рахунок рефреймінгу – накладання декількох фреймів, що мають спільні термінали. Найбільшого дослідження процедура інтеграції спільних терміналів різних фреймів отримала в рамках досліджень когнітивних аспектів утворення одиниць вторинної номінації [1; 9, с. 11], де рефреймінг тлумачиться як когнітивна операція над двома фреймовими структурами, згідно якої інтегральна семантика одиниць вторинної номінації утворюється на основі переінтерпретації семантики одного знаку в семантику іншого за певними правилами перетворення, що базуються на інтеграції когнітивних структур. В даному випадку бачимо залучення фрейму **ILLNESS** та його терміналу **ПЕРЕБІГ У ЧАСІ: ГОСТРИЙ / ХРОНІЧНИЙ** – *acute / chronic* для висвітлювання часу існування жаху.

- **Буттєва** схема: **HORROR** існує в такий спосіб буття (**ТАК**). Слід зазначити, агенти /

актанти жаху, тобто суб'єкти / об'єкти, що ініціюють стан жаху, належать до таксономічного та ідентифікаційного фреймів, які розглядатимуться дещо далі, в той час, як власне сценарій перебігу жаху, «семантична обставина», на нашу думку, належить до буттєвої схеми предметного фрейму:

- **HORROR** існує в такий **СЦЕНАРІЙ**: *And then I'm awake. A sheet-kicking panic. A nightmare I can't remember coming to its unthinkable end, the pillow spongy with a combination of perspiration and tears* [17]. Семантичними обставинами, що супроводжують жах, є відкидання ковдри у стані нічного кошмару + неможливість прокинутися + просочена сльозами та потом подушка. Наступний фрагмент актуалізує фізіологічні прояви стану жаху: *Although my heart-rate was high and my muscles were still jacked on adrenaline, I was under control* [18]. Йдеться про високий пульс та ригідність м'язів, пов'язану з викидом адреналіну в кров.

Отже, за результатами фреймового моделювання предметного фрейму **HORROR**, виокремлено та описано базисні пропозиційні схеми (кваліфікативну, колористичну, темпоральну, локативну та буттєву, див. Рис. 1). Крім того, додано нові кваліфікативні субфрейми – колористичний, температурний, одористичний та тонічний, а також градуальний субфрейм кількісного фрейму, що дозволити більш дискретно окреслити когнітивні параметри предметних характеристик досліджуваного концепту. Залучення фреймової мережі до аналізу сприяє з'ясуванню специфіки поєднаних терміналів і особливостей їх зв'язків, що встановлюються як у межах вхідних ментальних просторів, так а також між самими просторами. Подальші перспективи дослідження пов'язані з виокремленням та аналізом інших базисних фреймів **HORROR**, а також із з'ясуванням їх ролі в процесі дискурсотворення сучасної англомовної хорорістики.

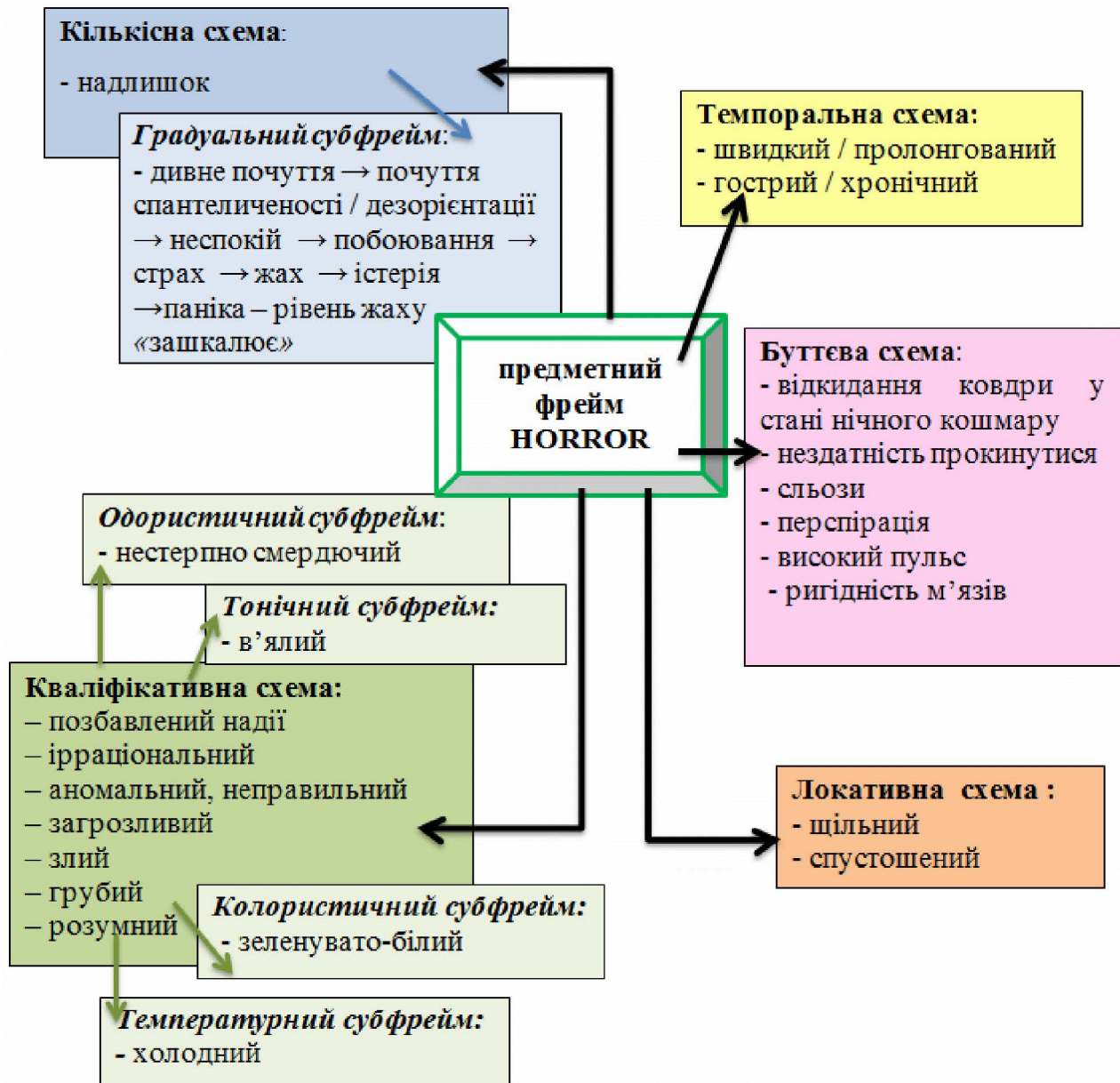


Рис. 1. Репрезентація предметного фрейму HORROR

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н.Ф. Дискурсивно-когнитивные истоки семантики единиц вторичного знакообозначения / Н.Ф. Алефиренко // Русский язык: исторические судьбы и современность. – М. : Изд-во МГУ, 2001. – С. 169–170. 2. Андреева И.О. Категориальный статус концепту *Horror* / И.О. Андреева // Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2015): матеріали II Міжнародного наукового конференції / відп. ред. Н.Я. Яцків; Прикарпатський

національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г.М., 2015. – С. 130–133. 3. Жаботинская С.А. Теория номинации: когнитивный ракурс / С.А. Жаботинская // Вестник Московского государственного лингвистического университета. – Вып. 478: Лексика в разных типах дискурса. – М. : МГЛУ, 2003. – С. 145–164. 4. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ языка: фреймовые сети / С.А. Жаботинская // Мова. Науково-теоретичний часопис із мовознавства; під

ред. Д.С. Іщенко. – № 9: Проблеми прикладної лінгвістики. – Одеса : Астропринт, 2004. – С. 81–92.

5. Жаботинская С.А. Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики: интегративный подход / С.А. Жаботинская // Когнитивные исследования языка. – Вып. Ш. Типы знаний и проблемы их классификации : сб. науч. тр. / ред. Е.С. Кубрякова, Н.Н. Болдырев. – М.-Тамбов : Изд. дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2008. – С. 61–74.

6. Жаботинская С.А. Концепт / домен: матричная и сетевая модели / С.А. Жаботинская // Культура народов Причерноморья. – 2009. – № 168. – Т. 1. – С. 254–259.

7. Коляденко О.О. Термін фрейм у лінгвістиці / О.О. Коляденко // Термінологічний вісник : зб. наук. праць ; відп. ред. В.Л. Іващенко. – К. : Інститут української мови НАН України, 2013. – Вип. 2 (1). – С. 139–145.

8. Кусько К.Я. Фреймові стратегії у різножанровому іноземно-мовному дискурсі / К.Я. Кусько // Мови, культури та переклад у контексті Європейського співробітництва : зб. наук. праць. – Київ : КНУ, 2001. – С. 210–214.

9. Молчанова Г.Г. Некоторые языковые механизмы вариативной интерпретации действительности (эволюция метафоры – метафора эволюции?) / Г.Г. Молчанова // Вестник МГУ. – Сер. 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – № 2. – С. 7–12.

10. Моро-

зова Е.И. Ложь как дискурсивное образование: лингвокогнитивный аспект / Е.И. Морозова. – Харьков : Экограф, 2005. – 300 с.

11. Clausner T.C. W. Domains and Image Schemas / T.C. Clausner, W. Croft // Cognitive Linguistics. – 1999. – No. 10-1. – P. 1–31.

12. Fillmore Ch.J. Frames and the semantics of understanding / Ch.J. Fillmore // Quaderni di esmanica. – 1985. – Vol. 6. – P. 222–254.

13. Langacker W.R. Foundations of Cognitive Grammar / W.R. Langacker. – Vol. 2: Descriptive Application. – Stanford : Stanford University Press, 1987. – 504 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

13. King S. The Stand / S. King. – New York : Signet, 1997. – 1139 p.

14. King S. The Bag of Bones / S. King. – New York : Scribner, 1998. – 529 p.

15. King S. Everything's Eventual / S. King. – New York : Scribner, 2002. – 464 p.

16. King S. Cell / S. King. – New York : Scribner, 2006. – 449 p.

17. King S. Duma Key / S. King. – New York : Scribner, 2008. – 611 p.

18. Koontz D. Coldfire / D. Koontz. – New York : Putham, 1991. – 382 p.

19. Koontz D. Phantoms / D. Koontz. – New York : Putham, 1993. – 352 p.

20. Koontz D. Strange Highways / D. Koontz. – Forest Hill : Cemetery Dance Publication, 1995. – 715 p.

АНАЛИЗ РЕЧЕВОГО АКТА НАМЕКАНИЯ В СВЕТЕ КОГНИТИВНОЙ ГРАММАТИКИ Р. ЛЕНЕКЕРА

Е.М. Белозерова, канд. филол. наук (Харьков)

В статье предпринимается попытка применения концепции когнитивной грамматики Р. Ленекара к анализу речевого акта намекания на материале современного немецкоязычного диалогического дискурса. В фокусе внимания – основные когнитивные операции коммуникантов реализации речевого акта намекания: высвечивание (профилирование), фокусирование, спецификация и перспективизация.

Ключевые слова: дискурс, когнитивная грамматика, когнитивные операции, речевой акт намекания.

Белозорова О.М. Аналіз мовленнєвого акту натякання у світлі когнітивної граматики Р. Ленекара. У статті робиться спроба залучення концепції когнітивної граматики Р. Ленекара до аналізу мовленнєвого акту натякання на матеріалі сучасного німецькомовного діалогічного дискурсу. У фокусі уваги – основні когнітивні операції комунікантів в реалізації мовленнєвого акту натякання: висвітлення (профілювання), фокусування, специфікація та перспективізація.

Ключові слова: дискурс, когнітивна граматики, когнітивні операції, мовленнєвий акт натякання.

Byelozyorova O.M. Analysis of the speech act of hinting according to Cognitive Grammar by R. Langacker. The article uses R. Langacker's Cognitive Grammar for analyzing the speech act of hinting on the material of modern German dialogical discourse. It focuses on the main cognitive operations of the communicants in the speech act of hinting: prominence (profiling), focusing, specification and perspective.

Keywords: discourse, Cognitive Grammar, cognitive operations, speech act of hinting.

Когнитивная грамматика (*Cognitive Grammar*) – актуальная лингвистическая теория, берущая начало в трудах авторитетного представителя когнитивного направления в языкознании Р. Ленекара. Отправной точкой этой теории служит середина 1970х гг., когда она именовалась пространственной грамматикой (*Space Grammar*) и занимала маргинальную позицию в лингвистическом поиске. В опубликованных позже двух программных томах *Foundations of Cognitive Grammar* [6; 7] Р. Ленекар представил основные постулаты своего учения, которое является на сегодняшний день наиболее детальной и комплексной теорией грамматики, разработанной в рамках когнитивной лингвистики [2, с. 20]. Положения этой теории сохраняют валидность для лингвистов, исследующих широкий спектр проблем языкознания на материале различных языков [3, с. 1; 11, с. 3].

Цель данной статьи – доказать релевантность основополагающих постулатов теории когнитив-

ной грамматики Р. Ленекара для исследования специфики реализации речевого акта намекания в современном немецкоязычном диалогическом дискурсе.

Объект изучения – речевые акты намекания, реализующиеся в современном немецкоязычном диалогическом дискурсе. Предмет анализа – когнитивные операции, которые имеют место в сознании коммуникантов при реализации речевого акта намекания. Материал исследования представлен фрагментами диалогов, иллюстрирующими речевые акты намекания, из произведений художественной литературы немецкоязычных авторов конца XX – начала XXI вв.

Когнитивная лингвистика включает в себя богатую палитру подходов, методологий и направлений, объединенных, тем не менее, рядом общих положений. В первую очередь, это утверждение, что язык формирует интегральную часть человеческой когниции и любой анализ языковых фено-

менов обязательно должен учитывать знания о когнитивной деятельности человека. Хотя когнитивная грамматика оперирует своей собственной терминологией, дескриптивными техниками и графическими конвенциями, с когнитивной лингвистикой ее объединяет единство базовых постулатов [11, с. 3–4]. Когнитивная грамматика основывается на утверждении, что язык по природе своей символичен. Он обеспечивает своих пользователей набором ресурсов для репрезентации мысли, а ‘заниматься когнитивной грамматикой’ означает идентифицировать и анализировать эти ресурсы [11, с. 16]. С данных позиций, язык не отождествляется с механизмом, генерирующим грамматические предложения. Именно говорящий «генерирует» высказывания, а не грамматика [11, с. 10]. Когнитивная грамматика пытается смоделировать когнитивные механизмы и принципы, которые мотивируют и позволяют формировать и использовать языковые единицы различной степени сложности [2, с. 20].

Основная платформа, объединяющая когнитивную грамматику с когнитивной лингвистикой, представлена следующими постулатами:

- язык не обладает самодостаточностью и не может быть описан без учета когнитивных процессов: «язык – не автономный модуль, он взаимодействует с другими когнитивными модулями, например, восприятием и памятью» [8, с. 14];

- грамматические структуры не могут рассматриваться в качестве отдельной формальной системы, так как лексикон, морфология и синтаксис образуют единый континуум символьных единиц;

- основанная на условиях истинности формальная семантика не является адекватным средством описания значения языковых выражений [4].

В свою очередь, утверждение о нетождественности языкового выражения активизируемому им содержанию, а также понимание важности определения, каким образом это содержание конструируется и интерпретируется, позволяют говорить о возможности использовать когнитивную грамматику и как эффективный инструмент анализа для исследований в русле когнитивной прагмалингвистики, охватывающей аспекты когниции, которые являются особенно релевантными для порождения и восприятия символьной информации [10, с. 118].

Когнитивная прагмалингвистика фокусируется на когнитивных аспектах конструирования значения в контексте и стремится дать ответ на вопрос, какие когнитивные способности и процессы позволяют прийти к тому, «что может или должно быть сказано», чтобы на основе того, «что сказано», вывести то, что «имеется в виду» [9, с. 3].

О возможности использования выводов когнитивной грамматики для когнитивно-прагмалингвистического анализа дискурса говорит и сам Р. Ленекер: «Когнитивная грамматика предполагает неотъемлемую и тесную связь между языковыми структурами и дискурсом. Высказывание порождается и понимается с учетом пресуппонируемого дискурсивного контекста, формирующего и поддерживающего его интерпретацию. <...> Когнитивная грамматика связана с дискурсом основополагающим постулатом, что все языковые единицы извлекаются из конкретных примеров использования языка (*usage events*)» [5, с. 144].

Эти конкретные примеры использования языка (*usage events*) Р. Ленекер трактует как действие, выполняемое говорящим и слушающим: «Действие говорящего и слушающего включает в себя направление и фокусирование внимания. <...> В случае успешной коммуникации им удастся скоординировать это действие и сфокусировать внимание на одной и той же воспринимаемой сущности [5, с. 144]. Говоря метафорически, мы «смотрим на мир сквозь окно или объектив (*viewing frame*)». Непосредственный охват нашего восприятия в каждый конкретный момент ограничен тем, что попадает в этот объектив, а фокус внимания – т.е. то, что профилирует конкретное высказывание – входит в этот охват. Все это происходит в непосредственном контексте речи (*context of speech*), в широкой трактовке включающем в себя физические, ментальные, социальные и культурные обстоятельства. В центре контекста речи располагается грунт (*ground*), который состоит из речевого события, говорящего, слушающего, их интеракции и непосредственных обстоятельств (в особенности времени и места), и одним из элементов этого контекста является тот факт, что говорящий и слушающий участвуют в согласованном просмотре некоей грани мира. В этом смысле «объектив», через который они смотрят, является

частью контекста речи. Ключевым, появляющимся в объективе, содержанием их скоординированного восприятия может выступать что угодно, будь то ситуации реального мира или вымышленного, в любое время и в любом месте, и сам объектив может быть направлен куда угодно [5, с. 144].

Р. Ленекер вводит также понятие «текущего пространства дискурса» (*current discourse space*), которое он определяет как ментальное пространство, включающее в себя те конструируемые элементы и отношения, которые являются общими для говорящего и слушающего как грунт для коммуникации в конкретный момент в развертывании дискурса [5, с. 144].

Исследовательский интерес представляет в этой связи применение экспланаторного потенциала теории Р. Ленекера к анализу дискурсивной реализации имплицитных речевых актов, в частности, речевого акта намекания, трактуемого как дискурсивно-речевое взаимодействие говорящего и адресата, в ходе которого ими конструируется интендируемая имплицитная пропозиция – намек. Критериальными свойствами речевого акта намекания выступают обязательная реализация имплицитной пропозиции и интендируемость, поскольку в ситуации намекания говорящий всегда имеет дополнительную перлокутивную цель – воздействовать на адресата таким образом, чтобы тот реконструировал намек.

Представляется возможным проанализировать, как когнитивные операции, описанные в когнитивной грамматике Р. Ленекера, задействованы в реализации речевого акта намекания.

Высвечивание (профилирование). Говоря о профилировании, Р. Ленекер дает определение концептуальной базы и профиля, важные для понимания сути значения языкового знака. Концептуальная база есть весь объем информации, активируемый знаком. Профилем же является та часть базы, которая формирует само значение данного знака. Например, «гипотенуза» является профилем для концепта прямоугольного треугольника (базы). Без базы профиль сам по себе не имеет смысла – отрезок не есть гипотенуза. Применительно к речевому акту намекания можно утверждать, что его профилем является имплицитная пропозиция (намек), базой – весь речевой акт намекания в совокупности эксплицитной и имплицитной пропозиции

и эксплицитной и имплицитной иллокуции. Данная имплицитная пропозиция (профиль) вне базы не является намеком.

Фокусирование. Фокусирование тесно связано с высвечиванием. Все, что выделено вниманием, по сути, является высвеченным. Для речевого акта намекания речь идет здесь о когнитивном выделении подструктур предикации, что обеспечивает успешность и удачность реализации намекания. Операция фокусирования имеет место в случае намеков на основе пресуппозиции и апосиопезисных намеков.

Спецификация. Спецификация направлена на установление степени детализации информации. Реализация речевого акта намекания предполагает определенную вариативность в выражении имплицитного смысла, то есть говорящий/адресат потенциально могут выбрать один из нескольких способов вербализации имплицитного содержания, варьируя степень «прозрачности» намека.

Перспективизация. Перспективизация предполагает существование некой «точки обзора», соотносящейся с выражением позиции «наблюдателя» по отношению к «наблюдаемому». Для речевого акта намекания это учитывает наблюдатель, то есть говорящий/адресат, которые конструируют высказывание, содержащее намек. Здесь идет речь о ретроспективных, интроспективных и проспективных намеках.

Анализ материала показывает, что в реализации речевого акта намекания вышеуказанные когнитивные операции представлены не самостоятельно, а в определенных комбинациях между собой. Очевидно, что операции высвечивания и перспективизации охватывают все без исключения речевые акты намекания, в то время как комбинация их с другими операциями варьируется. Операция фокусирования и операция спецификации необязательно выполняются во всех речевых актах намекания. Рассмотрим последовательно действие описанных когнитивных операций на конкретных примерах:

“Allerdings”, sagte Patrick. “*Mein Vater hat großen Wert auf Tischmanieren gelegt*“.

„Willst du damit andeuten, unsere Kinder wären nicht gut erzogen?“, fragte Tine und tauschte einen erbosten Blick mit Frank, ihrem Mann. (Gier K. Für jede Lösung ein Problem, 2007, S.14.)

В приведенном дискурсивном фрагменте говорящий (Патрик) намекает адресату (Тине) на то, что ее дети плохо воспитаны. В «объективе», в терминах Р. Ленекера, речевой акт намека. Наблюдаем операцию высвечивания – профилируется имплицитная пропозиция *Deine Kinder sind nicht gut erzogen*, база – весь речевой акт в совокупности эксплицитной пропозиции *Mein Vater hat großen Wert auf Tischmanieren gelegt* (ассертивная иллокуция) и имплицитной пропозиции *Deine Kinder sind nicht gut erzogen* (ассертивная иллокуция). Если бы говорящий эксплицитовал пропозицию *Deine Kinder sind nicht gut erzogen*, то намек не имел бы место. Операция фокусирования здесь нерелевантна, равно как и операция спецификации. В то же время операция перспективизации работает, хотя это и не является очевидным: данный намек является интроспективным, референциальная точка представлена актуальным положением вещей. Намек успешен, поскольку адресат смог «вывести» имплицитную пропозицию, о чем свидетельствует ее экспликация в реактивном речевом акте.

Действие операции фокусирования иллюстрируют речевые акты намека двух типов: апосиопезисные намеки и намеки на основе пресуппозиции. Рассмотрим такой пример:

„Ich habe sie“, beginnt Robinson mit gefurchter Stirne, „auf Empfehlung unseres gemeinsamen Freundes Dr. Richter angestellt, aber ich bin leider nicht zufrieden mit Ihnen. Schauen Sie sich diesen Brief an. Auf vier Seiten zwei orthographische Fehler. Sie glauben es nicht? Hier: Auf Seite eins fehlt ein Beistrich, auf Seite vier fehlt ein Punkt. Schreiben Sie den Brief noch einmal, und befassen Sie sich lieber mit Grammatik, anstatt am Abend vor dem Fernsehapparat zu sitzen, sonst...“ Nun besitzt Nebenzahl gar keinen Fernsehapparat, kann also auch am Abend nicht davor sitzen, aber dieses „sonst“ wird jetzt schon einige Male so drohend ausgestoßen, dass Nebenzahl, so oft er es zu hören bekommt, zu zittern beginnt. Er weiß, was das bedeuten könnte.

(Wiener H. *Die Entgiftung*, 1993, S.152)

Говорящий (г-н Робинзон, шеф фирмы) намекает адресату (г-ну Небенцалу, служащему фирмы), что он может его уволить. Наблюдаем следующие операции:

- операция высвечивания: профилируется имплицитная пропозиция *Ich werde Sie entlassen*, базой является весь речевой акт в совокупности эксплицитной пропозиции *Schreiben Sie den Brief noch einmal, und befassen Sie sich lieber mit Grammatik, anstatt am Abend vor dem Fernsehapparat zu sitzen, sonst...* (директивная иллокуция) и имплицитной пропозиции *Ich werde Sie entlassen* (комиссивная иллокуция).
- операция фокусирования: по определению Р. Ленекера, фокусирование предполагает выбор содержания, которое должно быть обозначено знаком, а также организацию этого содержания путем размещения его составляющих на переднем и заднем планах, что соответствует известным в психологии понятиям «фона» и «фигуры». В анализе речевого акта намека мы можем говорить о выдвигании на передний план того, что в высказывании занимает конечную позицию, в случае с апосиопезисом на передний план выходит неконвенциональная эллиптическая имплицитная конструкция. В приведенном речевом акте намека это эллиптическая конструкция *sonst...*
- операция спецификации в данном случае не релевантна.
- операция перспективизации: данный случай демонстрирует проспективное намека, то есть референциальная точка находится для говорящего и адресата в обозримом будущем, имеется в виду конкретный момент увольнения.

Операция фокусирования действует и в речевых актах намека, которые реализуются путем эксплуатации пресуппозиции, например:

„Dabei bin ich gar nicht so modern. Ich bin eher eine Resi als eine Theresia“, plauderte sie weiter. Der Whiskey, konstatierte Robinson. „Ich hab‘ zum Beispiel meinen Verlobten noch nie betrogen. Hältst du das für modern?“

„Du hast also einen Verlobten.“

„Ja. Wumm! kicherte sie, „wenn der wüßte“, dass ich bei dir bin!“ (Wiener H. Wumm, 1993, S.171)

Говорящий (Терезия) намекает адресату (г-ну Робинзону), что она помолвлена, эксплуатируя для этого пресуппозицию существования, привязанную к лексеме *meinen Verlobten*. Операция фокусирования выводит на первый план информацию, содержащуюся в пресуппозиции – *Ich bin verlobt*.

Операция спецификации регистрируется в анализе речевых актов намекания в следующем диалоге:

„*Wie genau nennt sich deine Position, die du bei Elb Records hast?*“

„*A&R-Manager*“, *antwortet er leise.*

„*Wie bitte?*“

„*Junior A&R-Manager*“, *verbessert er sich.*

„*Richtig*“, *stimme ich ihm zu. „Und ich bin Senior A&R-Manager. Was sagst dir das?“ Er blickt verlegen zu Boden und tritt von einem Fuss auf den anderen. <...>*

„*Also, was sagst dir das?*“, *wiederhole ich daher. Er schweigt bockig.*

Ich seufze innerlich. „Das sagt dir, dass ich dein Boss bin und du mit mir vor jeder Entscheidung Rücksprache halten musst.“ (Hertz A. Wunschkonzert, 2011, S.15)

Говорящий (Стелла) путем конкретизации атрибутивного аргумента пропозиции (*Ich bin Senior A&R-Manager*) профилирует целый комплекс присущих этой должности характеристик, функций и полномочий: авторитетность, руководящая функция, полномочие принимать окончательные решения и т.п. В данном дискурсивном фрагменте операция спецификации становится тем более явной, что говорящий, помимо того, акцентирует внимание адресата именно на атрибутивном аргументе *Senior*, противопоставляя его атрибутивному аргументу пропозиции предыдущего высказывания адресата – *Junior A&R-Manager*.

Таким образом, проанализировав основополагающие постулаты теории когнитивной грамматики Р. Ленекера, в частности, выделенные им когнитивные операции, и применив данный терминологический аппарат в рамках пилотного исследования речевых актов намекания, приходим к выводу об эффективности объяснительного потенциала данных теоретических положений применительно к изучению феномена намекания в современном немецкоязычном диалогическом дискурсе. Основные когнитивные операции высвечивания (профилирования), фокусирования, спецификации и перспективизации имеют место в речевых актах намекания в различных комбинациях. К перспективам исследования относим более детальное изучение специфики и частотности таких комбинаций.

ЛИТЕРАТУРА

1. Жаботинская С.А. Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики: интегративный подход / С.А. Жаботинская // Когнитивные исследования языка. Вып. III. Типы знаний и проблемы их классификации : сб. науч. тр. / Ред. Е.С. Кубрякова, Н.Н. Болдырев. – М.-Тамбов : Издательский дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2008. – С. 61–74.
2. Evans V. A Glossary of Cognitive Linguistics / V. Evans. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2007. – 239 p.
3. Geeraerts D. Introduction. A rough guide to Cognitive Linguistics / D. Geeraerts // Cognitive Linguistics : Basic Readings. Ed. by Dirk Geeraerts. – Berlin : Mouton de Gruyter, 2006. – P. 1–28.
4. Langacker R.W. Concept, Image and Symbol. The Cognitive Basis of Grammar / R.W. Langacker. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 1990. – 395 p.
5. Langacker R.W. Discourse in Cognitive Grammar / R.W. Langacker // Cognitive Linguistics. – 12-2. – 2002. – P. 143–188.
6. Langacker R.W. Foundations of Cognitive Grammar / R.W. Langacker. – Vol. 1: Theoretical Prerequisites. – Stanford : Stanford University Press.
7. Langacker R.W. Foundations of Cognitive Grammar / R.W. Langacker. – Vol. 2: Descriptive Applications. – Stanford : Stanford University Press.
8. Rickheit G. Kognitive Linguistik. Theorien, Modelle, Methoden / G. Rickheit, S. Weiss, H.-J. Eikmeyer. – Tübingen : Narr Francke Attempto, 2010. – 347 S.
9. Schmid H.-J. Generalizing the apparently ungeneralizable. Basic ingredients of a cognitive-pragmatic approach to the construal of meaning-in-context / H.-J. Schmid // H.-J. Schmid (Ed.) Cognitive Pragmatics. – Vol. 4. – Berlin; Boston : Walter de Gruyter, 2012. – P. 3–24.
10. Strohner H. Kognitive Systeme. Eine Einführung in die Kognitionswissenschaft / H. Strohner. – Opladen : Westdeutscher, 1995. – 280 S.
11. Taylor J.R. Cognitive Grammar / J.R. Taylor. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 621 p.

ИСТОЧНИКИ

ИЛЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРИАЛА

1. Gier K. Für jede Lösung ein Problem / K. Gier. – Bergisch Gladbach : Verlagsgruppe Lübbe GmbH & Co. KG, 2007. – 300 S.
2. Hertz A. Wunschkonzert / Anne Hertz. – München : Knaur, 2011. – 378 S.
3. Wiener H. Die Entgiftung // Das kann nur mir passieren. Satiren / H. Wiener. – Ungekürzte Ausg., 3. Aufl. – Frankfurt-am-Main; Berlin: Ullstein, 1993. – S. 151–158.
4. Wiener H. Wumm! // Das kann nur mir passieren. Satiren / H. Wiener. – Ungekürzte Ausg., 3. Aufl. – Frankfurt-am-Main; Berlin: Ullstein, 1993. – S. 169–179.

УДК 811.111:26:1'42

**МЕТАФОРИЧНО-ІРОНІЧНИЙ МОДУС
АНГЛОМОВНОГО БІОГРАФІЧНОГО НАРАТИВУ
У ФРЕЙМОВІЙ МЕРЕЖІ МЕНТАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ**

Я.В. Бистров, канд. філол. наук (Київ)

У статті досліджуються механізми виникнення та функціонування метафорично-іронічного модусу біографічного нарративу. Аналіз метафорично-іронічного модусу здійснюється із залученням методу моделювання фреймової мережі, що дає змогу адекватно відтворити авторське осмислення концептуальної метафори і вербальної іронії.

Ключові слова: біографічний нарратив, вербальна іронія, концептуальна метафора, ментальний простір, метафорично-іронічний модус, фреймова мережа.

Быстров Я.В. Метафорически-иронический модус англоязычного биографического нарратива. В статье исследуются механизмы возникновения и функционирования метафорически-иронического модуса биографического нарратива. Анализ метафорически-иронического модуса осуществляется с применением метода моделирования фреймовой сети, что позволяет адекватно отобразить авторское осмысление концептуальной метафоры и вербальной иронии.

Ключевые слова: биографический нарратив, вербальная ирония, концептуальная метафора, ментальное пространство, метафорически-иронический модус, фреймовая сеть.

Bystrov Ya.V. Metaphoric and Ironic Mode of Biographical Narrative in Frame Network of Mental Spaces. The article studies the mechanisms of creation and functioning of the metaphoric and ironic mode in biographical narrative. The analysis of the metaphoric and ironic mode is done by means of the method of frame network modelling to adequately decode the authorial consideration of conceptual metaphor and verbal irony.

Key words: biographical narrative, conceptual metaphor, frame network, mental space, metaphoric and ironic mode, verbal irony.

Теоретичним підґрунтям розвідки слугує теорія блендингу [13], розвиток якої розпочався з двох традицій у когнітивній лінгвістиці: теорії концептуальної метафори [17] і теорії ментальних просторів [11].

Сутність теорії концептуальної інтеграції або концептуального блендингу (conceptual blending) полягає у тому, що при виникненні такого лінгвокогнітивного феномена як метафори відбувається одночасна активація тих частин мозку (як мінімум двох), які відповідають за наочні та абстрактні образи [14]. Когнітивний підхід до метафори в рамках цієї теорії створювався на основі синтезу теорій ментальних просторів і концептуальної метафори.

Теорія багатопросторової моделі (multiple space model) стала логічним продовженням не тільки у дослідженнях концептуальної метафори, але й вер-

бальної іронії. Ця модель складається з двох і більше ментальних світів, які інтегруються у новий ментальний простір. Поняття ментального простору у моделі конструювання простору являє собою “частину робочої пам’яті, у якій міститься найпростіша, динамічна когнітивна модель певного аспекту дискурсної події” [9].

Одним із найбільших досягнень цієї теорії був її внесок у царину творчої діяльності, у якій нові значення з’являються із значень попередніх, а саме поняття блендингу виводиться з процесу концептуальної проєкції та інтеграції ментальних просторів у людській свідомості. Така постановка проблеми становить актуальність розвідки з огляду на з’ясування ролі фреймової моделі у створенні ментальними просторами нового значення у метафоричному та іронічному смислотворенні.

У цій статті маємо на меті встановити когнітивний механізм реалізації метафорично-іронічного модусу біографічного наративу із залученням фреймової мережі ментальних просторів.

Матеріалом дослідження слугував автобіографічний роман британського постмодерніста Джуліана Барнса "Nothing to be Frightened Of" (2008), у якому автор, оперуючи концептуальними просторами, відображає особистісне буття і структурує фікціональний світ за допомогою образних моделей – концептуальних метафор та іронії.

Об'єктом аналізу виступає метафорично-іронічний модус біографічного наративу. Предмет аналізу становить фреймова репрезентація метафорично-іронічного модусу біографічного наративу.

Виходячи з наявних вхідних просторів (source-input space 1 and target-input space 2) і додатково введеним Ж. Фоконьє і М. Тернером родовим простором (generic space), при змішуванні утворюється новий – вихідний простір або змішаний простір (blended space) [12; 13]. Теорія концептуального блендингу базується на понятті ментальних просторів, які можуть формувати концептуальну мережу інтеграції. Перехрещування просторів, які видозмінюють інформацію про поняття чи предмет, пов'язане з об'єктивною сумісністю ідентичності і неподібності, коли "один і той самий предмет по-різному проектується і по-різному виглядає у певному ситуативному антуражі" [1, с. 282].

Оскільки структура мережі складається із вхідних просторів, які "постачають" асоціативні компоненти значення у змішаний простір, то очевидно її можна застосувати не тільки при аналізі метафор, характерних для різних типів дискурсу, але й для дослідження іронічно маркованих висловлень. Важливою умовою можливості аналізу референтного простору біографічного наративу виступає постмодерністська іронія як невідповідність між реальним і очікуваним результатом, коли іронія розкривається на рівні самоіронії наратора (пор.: пародист пародіює самого себе актом пародії) чи іронічного характеру комунікації у наративі.

В теорії лінгвістики іронія постає спочатку об'єктом зацікавленень із появою прагмалінгвістики Пола Грайса в 70-х роках ХХ століття, а іронія розглядається як порушення максими якості [16]. Власне іронічна комунікація у межах наративу виправдовує дискурсивну сутність референції, адже події у тексті

завжди розгортаються на межі двох свідомостей (авторської і читацької) [3, с. 285]. Зокрема, одним із способів конструювання можливих світів і смислів у наративі може виступати іронічно марковане висловлення (судження), яке конструює можливий сценарій (possible scenario у термінології Б. Бара [8]), на фоні якого безпосередній смисл висловлення мовця чи спосіб його мовленнєвої поведінки будуються на повній його несумісності з прихованим іронічним смислом, що насправді імплікується у цьому висловленні.

В основі сучасних підходів до аналізу іронічного смислу висловлення лежить діалогічна сутність іронії, яка своєрідно відтворюється у теорії ехоподібного використання мови за Д. Вілсоном і Д. Спербером [20], згідно з якою, іронічно марковані висловлення переходять на метарівень комунікації (ехо-метарепрезентації), який є джерелом породження іронічного смислу; теорія реверсії Дж. Х. Руїза [19], в основу якої покладено лінгвокогнітивний аналіз механізмів створення та інтерпретації іронії та ін.

Лінгвокогнітивна інтерпретація іронії і теорія блендингу М. Тернера, Ж. Фоконьє відкривають нові перспективи у дослідженні образної мови, результатом яких є створення моделей, які б описували іронію у термінах концептуальної інтеграції. Одну із перших і найбільш відомих спроб застосування теорії блендингу для аналізу прагматичної невідповідності у ментальному просторі було запропоновано С. Атгардо [7], а згодом Ш. Коулсон [9]. Модель іронічної мережі концептуальної інтеграції, за Ш. Коулсон, складається із трьох просторів: простір очікуваної реакції (expected reaction space), простір контрафактивної активації (counterfactual trigger space) і змішаний простір (blended space).

Спираючись на конструктивістські ідеї у філософії про те, що людина пізнає світ не тільки як незалежну від неї реальність, але й створює світ як власний проект [6, с. 236], особливої ваги набуває питання про пошук способів такого конструювання із застосуванням теорії блендингу в наратології. З цією метою М. Флудерник запропонувала модель когнітивних прототипів наративу у відношенні до процесу наративізації як першу спробу такого дослідження в наратології [15, с. 14].

У запропонованій розвідці одним із способів відтворення аналогії (подібності) і контрасту (про-

тиставлення) у наративі вважаємо метафорично-іронічний модус. У нашому випадку проблема ускладнюється труднощами не тільки у виокремленні іронічних ситуацій у наративі, але й пошуку точок їх перетину і способів відтворення. З цією метою нами розроблено фреймову модель репрезентації метафорично-іронічного модусу біографічного наративу із залученням багатопросторової інтеграції. Цей вид інтеграції актуалізує фреймова мережа (frame network) як мережа просторів, структурні елементи яких беруть участь у кожному із організуючих просторів. Відтак, якщо іронію вважати радше модусом мислення, аніж стилістичним тропом (так само, зрештою, як і концептуальну метафору), то очевидно необхідним є пошук не тільки когнітивних операцій, які були б залучені на контекстуальному рівні її репрезентації, але й спрямовані на “установлення випадків іронічної оцінки на концептуальному рівні організації” [18, с. 66].

В обраному для аналізу фрагменті з автобіографічного есе наративний фрейм-сценарій BIOGRAPHICAL STORYTELLING є типовою універсальною структурою, яка демонструє загальні закономірності організації вербалізованої інформації у межах біографічного наративу (в квадратних дужках знаходяться слоти фреймів; підкресленням виділено фрейми організуючих і змішаних ментальних просторів):

[Doctors, priests and novelists] conspire to [present human life as a story] progressing towards a [meaningful conclusion]. Dutifully,

we [divide our lives into sections], just as popular historians like to [divide a century into decades] and affix a spurious character to each of them. When [I was a boy], [adulthood] seemed an inaccessible condition – a mixture of unattainable competences and unenviable anxieties (pensions, dentures, chiropodists); and yet it arrived, though it did not feel from within how it looked from without. Nor did it seem [like an achievement]. Rather, it felt like a conspiracy: I'll [pretend] that you're grown up if you pretend that I am. Then, as acknowledged (or at least unrumbled) [adults], we head towards some fuller, [maturer condition], when the narrative has justified itself and we are expected to proclaim, or shyly admit, 'Ripeness is all!' But how often does the fruit metaphor hold? We are as likely [to end up] [a sour windfall or dried and wizened by the sun], as we are to swell proudly to ripeness [21, с. 190].

Родовий фрейм (generic frame) наративного фрейму-сценарію BIOGRAPHICAL STORYTELLING містить когнітивні сцени наративних ситуацій, які структуруються і модифікуються у трьох ментальних організуючих просторах відповідно до контекстуальної інформації і фонових знань адресанта. Відповідниками кожного з них є вхідні простори метафорично-іронічного модусу, які актуалізуються у структурних слотах і, відповідно, співвідносяться з вісьмома сценами наративних ситуацій у родовому просторі фреймової мережі (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація наративних ситуацій фрейму-сценарію BIOGRAPHICAL STORYTELLING

Сцени наративних ситуацій	Критерії ідентифікації сцен
Сцена 1::УЧАСНИКИ / PARTICIPANTS	суб'єкти біографічної діяльності
Сцена 2::МЕТА / AIM	каузатори, зорієнтовані на суб'єкта біографічної діяльності
Сцена 3::МЕТОД / METHOD	спосіб зображення суб'єкта біографічної діяльності
Сцена 4::ДЖЕРЕЛА / SOURCES	наявність достовірних/недостовірних фактів, документів, середовища, реальних/вигаданих сучасників суб'єкта біографічної діяльності
Сцена 5::ТІЛЕСНИЙ ДОСВІД / BODILY EXPERIENCE	фізичний стан, манери поведінки, переживання й афекти суб'єкта біографічної діяльності
Сцена 6::ТРАВМАТИЧНИЙ ДОСВІД / TRAUMATIC EXPERIENCE	наявність “порогових” ознак тілесного досвіду суб'єкта біографічної діяльності
Сцена 7::НАРАТИВНА ПАМ'ЯТЬ / NARRATIVE MEMORY	минулий досвід суб'єкта біографічної діяльності
Сцена 8::РЕЗУЛЬТАТ / RESULT	оцінка наратором життєвого досвіду суб'єкта біографічної діяльності

Іронічне висловлення *'Ripeness is all!'* актуалізує метафору ADULTHOOD IS RIPE FRUIT, у якій трансформація розширення домена джерела забезпечується новими лінгвістичними засобами на основі асоціацій про повноцінне життя як стиглий фрукт (позитивна оцінка): *fuller, maturer condition, acknowledged adults, to swell pridefully to ripeness*. З іншого боку, домен цілі ADULTHOOD асоціюється із неприємностями, турботами, старістю і, насамкінець, смертю (негативна оцінка): *unenviable anxieties, pensions, dentures, chiropodists, a sour windfall or dried and wizened by the sun*.

У наведеному вище фрагменті іронічний коментар автора як один із видів інтертекстуальної іронії [4, с. 178], яка виникає при зіткненні двох чи більше контекстів, які містять спільний елемент – фразу, уривок, сюжетну лінію тощо, насправді стосується відомого вислову про співвідношення життя і смерті із п'єси Вільяма Шекспіра “Король Лір” (акт V, сцена II): *Men must endure their going hence, even as their coming hither: Ripeness is all* [22]. Однак шекспірівський вислів, який мав би заспокоювати та позбавляти від страху смерті, викликає в автора протилежну реакцію. Іронія виражається контрастом між визнанням неминучості смерті, наведеним у рядку із п'єси і його суб'єктивно-авторською інтерпретацією, суть якого пояснюється інконгруентністю, “як протиріччя, дисбаланс, невідповідність, спричинені раптовою появою у тканині дискурсу іншого змістового плану, який різко контрастує з основним” [5, с. 23]. Перенесення іронічного значення ґрунтується на контрасті, а використання іронії у комунікації, на думку О.А. Бабелюк, відбувається “завдяки прихованій у ній негативній суб'єктивно-оцінній модальності” [2, с. 201].

В результаті, позиція автора та іронічний смисл вислову *'Ripeness is all!'* набуває нового контекстуального значення шляхом інтеграції структур ментального простору і операції блендингу як основного когнітивного процесу мислення.

Сценарне розгортання нарративного фрейму BIOGRAPHICAL STORYTELLING виявляється в одномасштабній фреймовій мережі (single-score frame network), у якій вхідні простори структуруються у трьох різних організуючих фреймах – input 1, input 2, input 3. Фреймова модель має асиметричну структуру, оскільки організуючий фрейм зміша-

ного простору (blended space) охоплює вибірково проєкції сцен нарративних ситуацій у кожному із вхідних просторів. Сцени нарративних ситуацій переносяться на структуру змішаного простору – метафоричний фрейм, який, слідом за Ш. Коулсоном називаємо “гібридним фреймом” (hybrid frame) [10, с. 115]. Метафора ADULTHOOD IS RIPE FRUIT отримує своє переосмислення шляхом блендингового процесу нарощування (elaboration), який, змінюючи ракурс концептуалізації, активує цілком нову структуру у бленді, а в її основі лежить операція ментального відтворення (mental simulation) [10, с. 122–123].

Водночас метафора про повноцінне життя відображає приховані авторські міркування про неминучість смерті, за аналогією із соковитим фруктом, який може перетворитися на кислий паданець чи зморщений від палючого сонця сухофрукт (*a sour windfall or dried and wizened by the sun*).

Використання іронічного висловлення активується фреймом FRUIT (input 3) через опозицію “ріст – занепад”, якою демонструється іронічна оцінка прожитого життя автором автобіографічного есею (див. Рис. 1). У змішаному просторі ментальна операція реверсії (reversion) проєктується на обернену інтерпретацію “фруктової метафори” (fruit metaphor), що дозволяє реконструювати смисл іронічного висловлення: автор прикидається перед потенційним читачем, говорячи про відносно повноцінне життя, а насправді про його фатальне переосмислення з огляду прожитих років.

Змішаний простір або реконструйований метафоричний фрейм ADULTHOOD IS RIPE FRUIT може використовуватися як окремий вхідний простір у складній фреймовій мережі, де інший організуючий вхідний фрейм FRUIT активує авторську позицію. Цей ментальний простір контрастує із загальноприйнятою суспільною думкою про повноцінне доросле життя і проєктується в інший змішаний простір – іронічний фрейм RIPENESS IS ALL, де іронічне зміщення нового значення відновлює логіку оповіді.

Отже, висунення на перший план когнітивної функції мови дає можливість змодельовати когнітивний механізм метафорично-іронічного смислотворення із залученням ментальних просторів, які формують фреймову мережу.

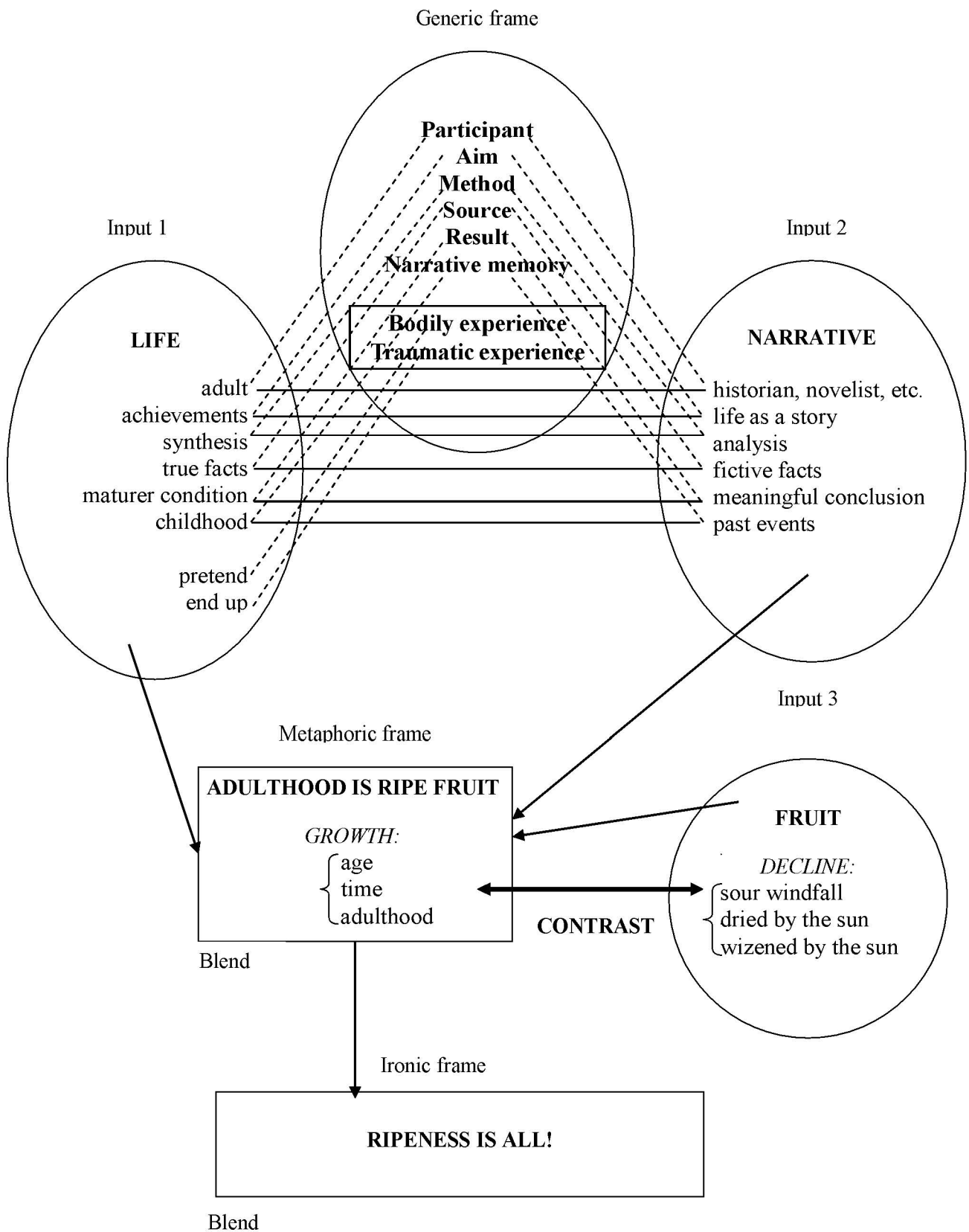


Рис. 1. Схема фреймової мережі ментальних просторів для іронічного висловлення *Ripeness is all!*

Фреймова мережа просторів актуалізує когнітивний потенціал біографічного нарративу. У виокремленому фреймі-сценарії відбувається процес розгортання нарративних ситуацій, які співвідносяться з кожним із вхідних просторів моделі. В результаті когнітивних операцій блендингу і нарощування утворюються нові контекстуальні значення у двох інтегрованих фреймах, які репрезентують метафорично-іронічний модус біографічного нарративу на основі очевидної концептуальної по-дібності:

(1) Метафоричний фрейм як концептуальна проекція перетину структурних елементів трьох різних ментальних просторів – LIFE, NARRATIVE, FRUIT.

(2) Іронічний фрейм як концептуальна проекція з двох різних ментальних просторів – метафоричного фрейму ADULTHOOD IS RIPE FRUIT і організуючого простору FRUIT, де реальні риси чи атрибути певного явища (decline) зіштовхуються і контрастують з очікуваннями реципієнта (growth).

Перспективою подальших досліджень може слугувати співвідношення іронії та гумору, а також прагматичний потенціал іронічного модусу у комунікативно-зорієнтованих теоріях уживання мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Нина Давидовна Арутюнова. – 2-е изд., испр. – М. : Школа “Языки русской культуры”, 1999. – 896 с.
2. Бабелюк О.А. Принципы постмодернистского текстотворения современной американской прозы малой формы : монография / Оксана Андріївна Бабелюк. – Дрогобич : ТзОВ “Вимір”, 2009. – 296 с.
3. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / Михаил Михайлович Бахтин ; [сост. С.Г. Бочаров ; текст подгот. Г.С. Бернштейн и Л.В. Дерюгина ; примеч. С.С. Аверинцева и С.Г. Бочарова]. – М. : Искусство, 1979. – 424 с.
4. Дойчик О.Я. Ідіостиль Джуліана Барнса у лінгвоконцептуальному вимірі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Оксана Ярославівна Дойчик. – Івано-Франківськ, 2012. – 461 с.
5. Самохіна В.О. Функціонально-комунікативний простір англomовного жарту / В.О. Самохіна // Вісник Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка. – 2011. – Вип. 56. – С. 23–27.
6. Черданцева И.В. Иронический метод философствования и его реализация в концепте “я-философ-ироник” : автореф. дис. на соискание учен. степени докт. филос. наук : спец. 09.00.01 «Онтология и теория познания» / И.В. Черданцева. – Тюмень, 2009. – 50 с.
7. Attardo S. Irony as Relevant Inappropriateness / S. Attardo // Journal of Pragmatics. – 2000. – Vol. 32(6). – P. 793–826.
8. Bara B.G. Cognitive Pragmatics : The Mental Processes of Communication [Electronic resource] / B.G. Bara // Intercultural Pragmatics. – No. 8–3. – Berlin/Boston : Walter de Gruyter, 2011. – P. 443–485. – Mode of access : http://www.psych.unito.it/csc/pers/bara/pdf/2011_Bara_IntercultPragmat.pdf.
9. Coulson S. Sarcasm and the Space Structuring Model / S. Coulson [eds. S. Coulson, B. Lewandowska-Tomasczyk] // The Literal and the Nonliteral in Language and Thought. – Berlin : Peter Lang, 2005. – P. 124–144.
10. Coulson S. Semantic Leaps : Frame-Shifting and Conceptual Blending in Meaning Construction / S. Coulson. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 314 p.
11. Fauconnier G. Conceptual Integration and Formal Expression / G. Fauconnier, M. Turner // Metaphor and Symbolic Activity. – 1995. – Vol. 10, № 3. – P. 183–203.
12. Fauconnier G. Conceptual Integration Networks / G. Fauconnier, M. Turner // Cognitive Science. – 1998. – 22/2. – P. 133–187.
13. Fauconnier G. The Way We Think : Conceptual Blending and the Mind’s Hidden Complexities / G. Fauconnier, M. Turner. – New York : Basic Books, 2003. – 464 p.
14. Fauconnier G. Mental spaces : Conceptual Integration Networks / G. Fauconnier, M. Turner [ed. D. Geeraerts] // Cognitive Linguistics : Basic Readings. – Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, 2006. – P. 303–371.
15. Fludernik M. Naturalizing the Unnatural : A View from Blending Theory / M. Fludernik // Journal of Literary Semantics. – 2010. – Vol. 39(1). – P. 1–27.
16. Grice P. Logic and Conversation / P. Grice [eds. P. Cole & J. Morgan] // Syntax and Semantics : Speech Acts. Vol. 3. – New York : Academic Press, 1975. – P. 41–58.
17. Lakoff G. Metaphors We Live by / G. Lakoff, M. Johnson. – London : The University of Chicago Press, 2003. – 193 p.
18. Palinkas I. Blending and Folk Theory in an Explanation Theory / I. Palinkas // Review of Cognitive Linguistics. – 2014. – Vol. 12(1). – P. 65–97.
19. Ruiz J.H. Understanding Tropes : At the Crossroads Between Pragmatics and Cognition / J.H. Ruiz. – Frankfurt am Main : Peter Lang GmbH, 2009. – 299 p.
20. Wilson D. The Pragmatics of Verbal Irony : Echo or Pretence? / D. Wilson, D. Sperber // Lingua. – 2006. – No. 116. – P. 1722–1743.
21. Barnes J. Nothing To Be Frightened Of / J. Barnes. – London : Vintage Books, 2009. – 250 p.
22. Shakespeare W. King Lear [Electronic resource] / W. Shakespeare. – Mode of access : <http://shakespeare.mit.edu>

УДК 811.111-26:81'42:141.311

КОГНІТИВНИЙ ВИМІР ІРОНІЇ В ІДІОСТИЛІ ДЖ. БАРНСА

О.Я. Дойчик, канд. філол. наук (Івано-Франківськ)

У статті досліджуються когнітивні механізми реалізації іронії в ідіостилі сучасного британського письменника Джуліана Барнса. Для вивчення лінгвокогнітивних параметрів функціонування лексичних мовних засобів втілення іронії в тексті застосовано теорію концептуальної інтеграції, яка розглядає іронію як концептуальну проекцію двох різних ментальних просторів, контраст між якими у контексті породжує іронічну оцінку.

Ключові слова: ідіостиль, іронія, теорія концептуальної інтеграції.

Дойчик О.Я. Когнитивное измерение иронии в идиостиле Дж. Барнса. В статье исследуются когнитивные механизмы реализации иронии в идиостиле современного британского писателя Джулиана Барнса. Для изучения лингвокогнитивных параметров функционирования лексических языковых средств выражения иронии в тексте используется теория концептуальной интеграции, рассматривающая иронию как концептуальную проекцию двух ментальных пространств, контраст между которыми порождает ироническую оценку.

Ключевые слова: идиостиль, ирония, теория концептуальной интеграции.

Doichyk O.Ya. Cognitive Perspective of Irony in J. Barnes' Idiostyle. The article deals with the analysis of cognitive mechanisms of rendering irony in Julian Barnes' idiostyle. The conceptual integration theory is used to reconstruct the linguistic-cognitive parameters of textual functioning of the lexical linguistic means expressing the author's ironic attitude. From the cognitive perspective irony is regarded as a conceptual projection between two different mental spaces which stand in opposition.

Key words: conceptual integration theory, idiostyle, irony.

Дослідженню феномена іронії присвячено чимало літературознавчих та лінгвостилістичних праць (праці Н.Д. Арутюнової, В.П. Беяніна, К.О. Воробйової, І.Р. Гальперіна, Б.А. Гомлешко, О.П. Єрмакової, Н.Л. Іткіної, С.І. Походні та ін.), які зосереджуються на різних аспектах вивчення іронії – від стилістичної інтерпретації її як тропу до визначення іронії як концептуальної категорії тексту. Іронію прийнято трактувати як категорію комічного, однак деякі вчені (зокрема Д. Мюєке) зауважують, що іронія може перетинатися як із комічним, так і з трагічним, а отже, становить окреме мовне явище [11, с. 6]. У структурно-семантичних лінгвістичних дослідженнях особливу увагу приділяють мовній природі іронії, вияву її основних структурних ознак та лінгвальних засобів вираження на матеріалі різних мов та типів мовлення, тобто іронію тлумачать як стилістичний прийом чи як реалізований мовними засобами елемент

світосприйняття людини (праці І.В. Арнольд, С.І. Походні, А.О. Щербини та ін). Як зазначає О.П. Єрмакова, іронія не є суто мовним явищем, однак вона рідко обходиться без мовного вираження. А знаходячи своє вираження в мові, іронія має переважно текстовий характер [1, с. 403].

Все більшого зацікавлення набуває розгляд іронії не як стилістичного прийому, що функціонує у межах фрази, а як особливого художнього ставлення до світу, що потребує для свого вираження цілої системи прийомів та засобів [2, с. 144]. Деякі вчені, теоретики постмодернізму, розглядають іронію не як обмежений риторичний троп і навіть не як загальне ставлення до дійсності, а як дискурсивну стратегію, яка оперує на вербальному або формальному (візуальному, текстовому) рівнях [9, с. 10].

З появою когнітивної парадигми лінгвістичних досліджень розв'язання проблеми інтерпретації

вимагає моделювання когнітивних процесів, що лежать в основі розуміння мовленнєвих повідомлень. Перевага когнітивного підходу до інтерпретації іронії полягає в тому, що можна формально описувати процеси її сприйняття та розуміння, виходячи за межі власне мовного значення [3, с. 5].

У нашій роботі лінгвокогнітивний аналіз іронії Дж. Барнса здійснюємо у руслі теорії концептуальної інтеграції Дж. Фоконьє і М. Тернера [8]. Ґрунтовну методика лінгвокогнітивного аналізу механізмів створення та інтерпретації іронії, яка базується на теорії блендингу, запропоновано у праці Х. Руїза [12]. Іронія з когнітивної точки зору розглядається як концептуальна проекція з двох різних ментальних просторів, у яких реальні риси чи атрибути певного явища контрастують з очікуваннями реципієнта. Згідно з точкою зору вченого, функціонування іронічного контрасту можна виявити, застосувавши теорію концептуальної інтеграції [12, с. 154–155], яка, як відомо, є ефективним методом дослідження практично будь-яких динамічних (оказіональних) мовних явищ [8], а іронічні висловлення саме належать до контекстуальних утворень (online processes).

Перший вхідний простір закоріненний в іронічному висловленні, а другий має в основі реальне когнітивне оточення. Породжуючий простір регулює кореляції між вхідними просторами; спроектований простір (projection space у термінології Х. Руїза), або бленд, уможливорює створення концептуальної проекції з контрастуючих вхідних просторів за допомогою ментальних операцій інтерпретації іронічного смислу: реверсії, інтегрування, узгодження. Отож, іронія розглядається як концептуальна проекція двох різних ментальних просторів, опозиція між якими у контексті породжує іронічну оцінку. Це процес зародження нового значення, де мовець висловлюється, маючи на думці протилежне, з метою досягнення певного контекстуального ефекту [12, с. 156].

Досліджуючи когнітивні механізми створення та сприйняття іронії за допомогою теорії концептуальних мереж, вслід за Х. Руїзом виділяємо просту іронію (simple irony) і комплексну іронію (complex irony) [12, с. 161]. Проста і комплексна іронія вимагають різного контексту для свого декодування. Проста іронія розкриває свій смисл

у безпосередньому контексті висловлення, де за допомогою операції реверсії сказане інтерпретується як протилежне за змістом. Комплексна іронія вимагає для декодування більш складного, дистантного, контексту, який розгортається у всьому тексті, а іноді потребує активації позатекстових та фонових знань [12, с. 167]. У статті зосередимо увагу на вивченні когнітивних механізмів творення простої іронії.

Об'єктом нашого дослідження є іронія як ключова риса ідіостилю Дж. Барнса. Предметом дослідження обрано когнітивні параметри втілення простої іронії мовними засобами лексичного рівня. Матеріалом слугують романи сучасного британського письменника-постмодерніста, лауреата Букерівської премії, Дж. Барнса "Metroland", "A History of the World in 10 ½ Chapters" і "Love, etc", ідіостиль якого характеризується іронічним світосприйняттям.

Смисл іронічного висловлення у випадку простої іронії відтворюється за допомогою ментальної операції реверсії (reversion), яка полягає у відновленні значення, протилежного (оберненого) висловленому [12, с. 138]. Проста іронія включає концептуальні мережі з одним відповідником між висловленням і контекстом ("one-correspondence cases of simple irony") та концептуальні мережі з кількома відповідниками ("many-correspondence cases of simple irony").

Концептуальні мережі з одним відповідником відповідають ситуаціям, коли у фокус уваги потрапляє одна важлива характерна риса, яка у обох вхідних просторах зі схожою фреймовою організацією має відповідники, котрі між собою контрастують.

Коли іронічне висловлення містить кілька кореспондуючих елементів процес створення іронічного смислу адекватно відтворюється моделюванням концептуальної мережі з кількома відповідниками, яка дозволяє відтворити взаємодію всіх активних елементів з обох вхідних просторів [12, с. 164]. Породжуючий простір бленду має структуру, необхідну для регулювання кореляцій між вхідними просторами. Побудова концептуальних мереж з кількома відповідниками дає доступ до цілої системи відповідників між організуючими фреймами обох вхідних просторів, хоча акцентуються лише деякі з них.

Для простої іронії характерно те, що іронічна оцінка декодується у безпосередньому контексті. Цей механізм простежуємо у лексичних і синтаксичних засобах вираження іронії.

Виявлені нами лексичні засоби втілення іронічної оцінки у романах Дж. Барнса включають:

- Модель типу blame-by-praise [10, с. 43];
- Авторські оказіоналізми;
- Прикметник у словосполученнях типу Adj+N.

1. Типовим способом вираження іронії є модель “blame-by-praise”, де лексеми з позитивною семантикою в контексті змінюють її на негативну.

Наприклад, у романі “Love, etc” містяться такі ілюстрації: *How so, O minor Master of the Universe, I ask <...> I gather he has some business plan or rescue strategy in mind* [L, с. 74]; *Stuart is behaving as if his Famous Plan were designed to pull the tiger economies out of a tailspin* [L, с. 92]; *I suppose this did furnish the Steatopygous One with some vague social purpose* [L, с. 89]; *O Stuartus Rusticus* [L, с. 136].

Усі уривки відображають ставлення Олівера до його колишнього друга Стюарта. Перебільшена похвала активізує у першому вхідному просторі фрейм PRAISE, який контрастує із фреймом BLAME у другому вхідному просторі, де імплікована негативна оцінка персонажа (безпосередній контекст). Графічне виділення звертань великими літерами контрастує із змістом висловлення (*the Steatopygous One, O Stuartus Rusticus*). У проєкції з обох вхідних просторів відбувається реверсія прямого значення висловлення й виявляється іронічно-негативне ставлення Олівера до спроможності Стюарта вивести з кризи сімейні стосунки Олівера і Джиліан. Схема створення іронічного смислу в моделі “blame-by-praise” відтворюється за схемою концептуальної мережі з одним відповідником, оскільки у фокус уваги потрапляє одна характерна риса, яка у обох вхідних просторах зі схожою фреймовою організацією має відповідники, котрі між собою контрастують (рис. 1).

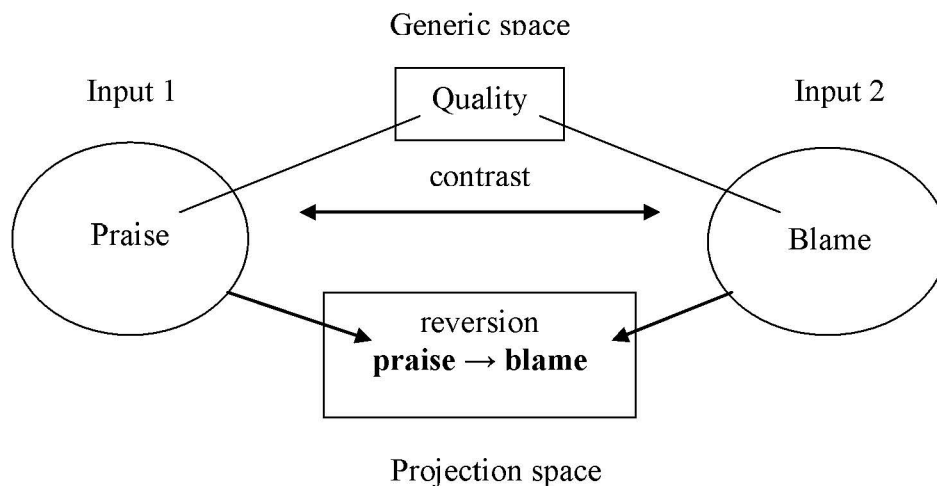


Рис. 1. Мережа ментальних просторів моделі “blame-by-praise”

2. Авторські оказіональні утворення повністю залежні від багатства фантазії і своєрідності світовідчуття письменника, вони можуть реалізувати безкінечну кількість найнеймовірніших асоціацій [4, с. 26]. Відмінною ознакою оказіоналізмів Дж. - Барнса є їх образність і семантична компресія, зумовлена великим емоційним зарядом атрибутів, а

також багатоконпонентність.

а) Наприклад: *As we came out, I allowed the customary minute for us to get over too-moved-to-speak reactions* [M, с. 106] – авторський оказіоналізм активізує фрейм TOUCHING EFFECT (input 1), який включає характерні емоції після перегляду фільму (рис. 2).

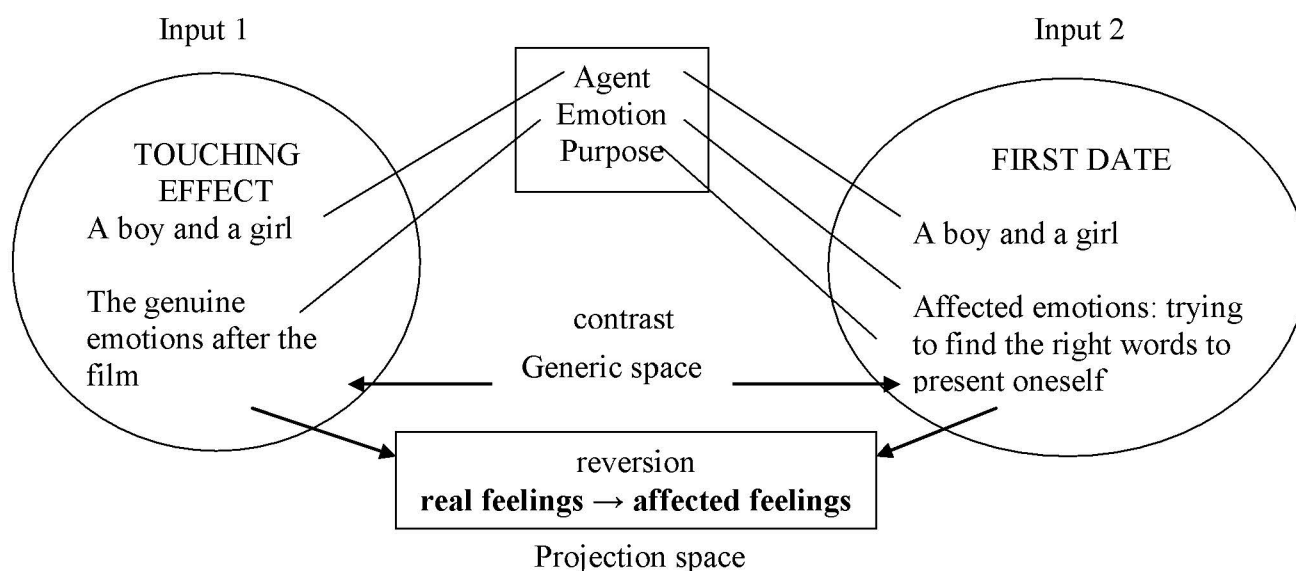


Рис. 2. Модель мережі ментальних просторів для окаяоналізму *too-moved-to-speak reactions*

Другий вхідний простір (input 2) структурується за фреймом FIRST DATE (реальний контекст), характерним для якого є те, що кожен намагається віднайти правильні слова і правильно відреагувати (наприклад, на фільм), щоб показати себе з найкращого боку. Породжуючий простір містить структурні елементи обох просторів (agent, emotion, purpose). Контраст між очікуваною, стереотипною ситуацією і реальним контекстом втілює іронію над пафосом ситуації.

б) *In the world of Mr-Valiant-for-Truth, Stuart is not in the strictest sense of the term portly* [L, с. 57] – графічно виділений окаяоналізм активізує у вхідному просторі (input 1) фрейм TRUTHFUL PERSON, який контрастує з реальним станом речей, оскільки мова йде про персонажа Олівера, який відносить себе до борців за правду, хоча насправді саме його інтерпретації відзначаються художнім переосмисленням, прикрашенням та викривленням реальності (input 2);

3. Іронічна оцінка в Дж. Барнса часто втілюється за допомогою вибору прикметника у словосполученнях типу Adj+N. Атрибутивні словосполучення характеризуються тим, що прикметник уже містить оцінку і є ефективним засобом реалізації іронічного смислу. Для ілюстрації розглянемо такі уривки:

а) *Only a strongly purifying motive could explain how hard and how readily Toni and I pissed on other people* [M, с. 9] – словосполучення із семантичним центром *purifying*, підсилені прислівником *strongly* втілює іронічний смисл завдяки контрасту між темою і ремою висловлення. Вхідний простір (input 1) структурується фреймом PURIFICATION, який активізується означенням *purifying*, де виявляються складові ситуації очищення, позбавлення від негативних якостей (адже саме в підлітковому віці людина прагне покращити світ). Вхідний простір (input 2) структурується за фреймом DISRESPECT, оскільки реальний контекст (*how readily Toni and I pissed on other people*) виявляє зневагу до способу життя дорослих і контрастує із очікуваним. Додатковий, асоціативний, зв'язок лексем *purify* та *piss* ('to urinate'), який активізує деякі аспекти фрейму ALTERNATIVE MEDICINE, ще більше насичує іронічність висловлення, оскільки змінює значення лексеми *purifying* у вхідному просторі (input 1);

б) *Spike in his after-dinner speech made a patriotic appeal for extra funds* [H, с. 268] – іронія стосовно новоспеченого національного героя, який організовує проект Арарат, нібито для того, щоб повернутися до витоків цивілізації і навести людей до християнської віри, і патріотично заклин-

кає людей профінансувати цей проект, виражена означенням *patriotic* і втілюється тема-рема-тичним контрастом.

У концептуальній мережі (рис. 3) обидва вхідні простори структуруються за фреймом PATRIOTIC APPEAL. В першому вхідному просторі (input 1)

виявляються можливі традиційні варіанти причини патріотичного звернення. В другому вхідному просторі (input 2) фрейм модифікується згідно реального контексту збору коштів на персональні потреби організатора проекту, який у кінцевому підсумку не приносить ніякої користі суспільству і нації.

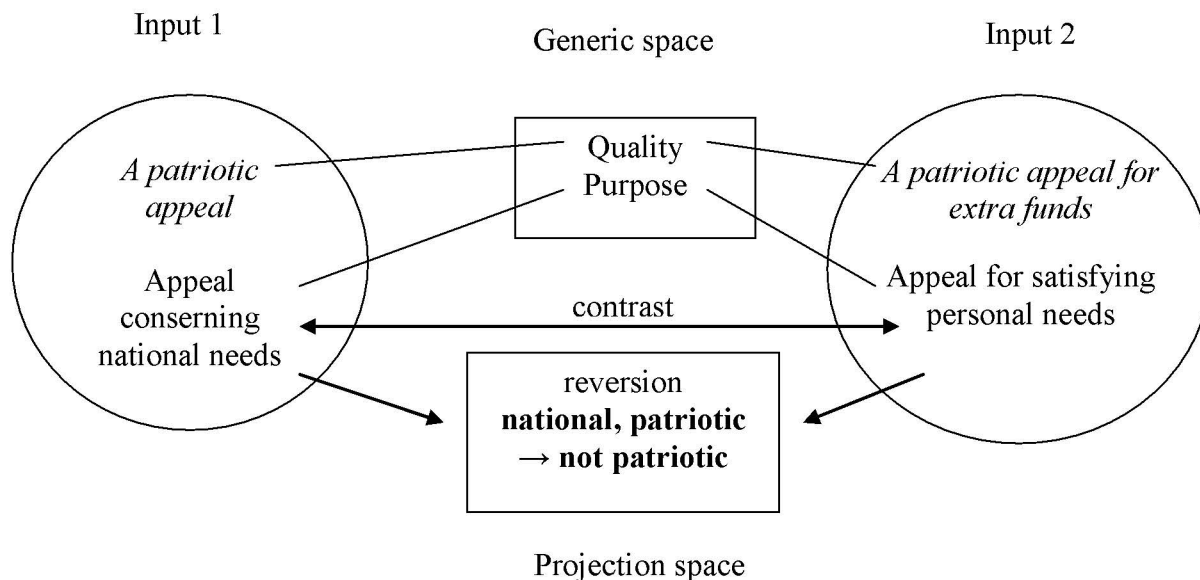


Рис. 3. Схема мережі ментальних просторів для словосполучення Adj+N

Породжуючий простір містить спільні елементи структури фрейму (quality, purpose). У спроектованому просторі зміст ознаки *patriotic* змінюється на протилежний за допомогою операції реверсії.

Застосування теорії концептуальної інтеграції виявилось продуктивним для декодування іронії в романах письменника-постмодерніста Дж. Барнса, оскільки процес інтерпретації іронії потребує не тільки аналізу мовних засобів вираження, але й урахування екстралінгвальної інформації (культурно-історичної, релігійної, біографічної тощо), яка міститься у вхідних просторах концептуальної мережі. Проведений аналіз показав, що навіть на лексичному рівні одновимірному плану форми відповідає багатовимірний план змісту. Перспективним, на наш погляд, є подальше вивчення когнітивних параметрів іронії в ідіостилі Дж. Барнса як на лексичному, так і на синтаксичному і текстовому рівнях із залученням теорії концептуальної інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ермакова О.П. Ирония и словообразование / О.П. Ермакова // Slavische Wortbildung: Semantik und Kombinatorik / [S. Mengel (Hg.)]. – Münster – London. – Hamburg, 2002. – С. 403–412.
2. Иткина Н.Л. Об иронии (опыт интерпретации текста) / Н.Л. Иткина // Семантические особенности и функции слов и словосочетаний в английском языке : сб. науч. тр. – М., 1986. – С. 142–149.
3. Лесик І.В. Інтерпретація іронії реципієнтом: когнітивний і комунікативний аспекти (на матеріалі англomовного художнього дискурсу) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / І.В. Лесик. – Одеса : Одес. нац. ун-т імені І.І. Мечникова, 2009. – 208 с.
4. Походня С.И. Языковые виды и средства реализации иронии : [монография] / С.И. Походня ; [отв. ред. Ю.А. Жлуктенко]. – К. : Наукова думка, 1989. – 128 с.
5. Barnes J. A History of the World in 10 S Chapters / J. Barnes. – New York : Vintage Books, 1989. – 308 p. (H).
6. Barnes J. Love, etc / J. Barnes. – New York : Vintage Books, 2002. –

- 227 p. (L). 7. Barnes J. Metroland / J. Barnes. – London : Picador, 1980. – 214 p. (M) 8. Fauconnier G. Conceptual Integration Networks / G. Fauconnier, M. Turner // Cognitive Science. – 1998. – 22/2. – P. 133–187. 9. Hutcheon L. Irony's Edge: The Theory and Politics of Irony / L. Hutcheon. – London : Routledge, 2005. – 242 p. 10. Knox N.D. Irony / N.D. Knox // Dictionary of the History of Ideas: Studies of Selected Pivotal Ideas / [ed. by Philip P. Wiener]. – New York : Charles Scribner's Sons, 1973. – Vol. II. – P. 626–634. 11. Muecke D.C. Irony and the Ironic / D.C. Muecke. – NY : Methuen & Co, 1982. – 110 p. 12. Ruiz J.H. Understanding Tropes : At the Crossroads Between Pragmatics and Cognition / J.H. Ruiz. – Frankfurt am Main : Peter Lang GmbH, 2009. – 299 p.